

ГОДИШЕН ОТЧЕТ

НА РЕГИОНАЛЕН ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ – ВРАЦА ЗА 2023 ГОДИНА

Измина още една, по наше мнение, успешна година от живота и дейността на Регионален исторически музей – Враца въпреки несигурната политическа и съответно икономическа обстановка в страната ни. Тя се характеризира с поредните извънредни избори, предизборни кампании, служебни правителства, галопираща инфлация, войни и свързаните с всичко това бюджетни неясноти, създаващи чувство на несигурност и неяснота. Това по един или друг начин остави своето отражение в работата ни, но, както се казва започнахме да се адаптираме към парадоксите български. Врачанският музей беше изправен пред нови предизвикателства и в тези сложни икономически условия, белязани най-вече от неукротима инфлация. Въпреки тези предизвикателства запазахме позициите си като водеща за страната музейна институция.

Въпреки всички тези негативни обстоятелства изпълнявахме отговорно планираните за годината дейности, а посетителският поток се запази на високо ниво. Останахме верни на каузата си, като осигурихме достъп до експозициите на Централна сграда и етнографско-възрожденските музеи през всички дни на годината с изключение на 31 декември и 01 януари.

Настоящият отчет има за цел да даде пълна и обективна информация за свършеното през 2023-та година с постигнатите добри резултати, запазените от предходни години добри практики или допуснатите слабости в изпълнение на отговорните задачи по изучаване, опазване, представяне и популяризиране на богатото културно наследство във Врачански регион. В контекста на родната българска действителност и поради сложния ни статут като регионална музейна институция, съобразно българското законодателство: от една страна РИМ-Враца ръководен методически от Министерството на културата с финансово обезпечение от държавния бюджет, а от друга страна административно подчинен на община Враца и дофинансиран от нея в някои дейности, може да се каже, че с добри резултати отговорихме на предизвикателствата, преодолявахме трудностите и продължихме напред във високо отговорната си мисия. От тази специфика произлизат взаимоотношенията ни с другите държавни, общински, научни и културни институции.

Определящи за микроклимата, мотивацията и настроенията сред музейната колегия са актуалната политическа и икономическа ситуация в България, което е в пряка връзка с подкрепата в работата ни от държавни, регионални и местни институции.

През поредната година на несигурност и предизвикателства от различно естество, благодарение на общите музейни усилия, макар и с известни закъснения констатираме запазено финансово подсигуриране на регионалните музеи в държавните и местни дейности. Но това финансово обезпечаване на музейните дейности е илюзорно заради политическата конюнктура на разединение, чиито край не се вижда. Приключи вторият мандат и започна трети от управлението в нашия град на амбициозния екип начело с кмета господин Калин Каменов. Комуникацията с *общинската администрация* остана относително добра, но в тази посока има много какво да се желае предвид необходимостта от реализиране на неотложни ремонти в някои от музейните сгради и недостатъчното разбиране за значимостта на музейната институция в нашия град. Взаимодействията ни със заместник кмета по КССМДТИ господин Александър

Владимиров се запазиха на градивно ниво и дадоха добри резултати по отношение работата на РИМ-Враца в контекста на взаимодействието с културните институции в града.

Отражение в дейността ни през 2023-та година неминуемо дадоха редица събития от местно, национално и международно ниво при вече глобалната свързаност на нашето съвремие. Такива са националните празници, международните прояви като „Нощ в музеите“, „Дни на наследството“, „Ден на будителите“, „Ботевите дни“, мероприятия, свързани със събития и личности от историята на Враца и региона, както и изборните кампании за български парламент и за местната власт.

Принципите на управление остават неизменни. Те се основават на действащата и допълваща се нормативна уредба, която се прилага равнопоставено за всички служители. Основните изисквания към работещите в музея са: откритост, коректност, толерантност, колегиалност, професионализъм, отговорност към служебните задължения, зачитане достойнството и идентичността на служителите, демократизъм, устойчивост в поетите ангажменти, генериране на нови и оригинални идеи, подкрепа на научното израстване, защита правото на труд, професионални изяви и в резултат на постигнати трайни резултати - адекватно възнаграждение. На практика социалните придобивки, за които преди години можеше само да се мечтае са валидни за всички и това през изтеклата година се надгражда. При нас идеята, че музея е социална институция отдавна е неприложима. Изискват се резултати съобразно длъжностните характеристики на всички служители, а тези, които не спазват посочените принципи и не дават изискваните съобразно нормативната уредба резултати, не може да очакват и съответните допълнителни финансови придобивки.

Въпреки общата несигурност в политически и икономически аспект през изминалата година РИМ-Враца продължи да дава своя принос за културния напредък и социалното общуване, функционирайки като съвременен културен и научен център за акумулиране и адекватно представяне на добитата информация от дълбоката древност до съвремие в динамично променящата се технологична и социална среда. Някои важни аспекти в дейността ни остават неизменни: продължихме да поддържаме засилен акцент към виртуалната комуникация с публиката, към виртуалното представяне на културните ценности и организираните събития. Врачанският музей остана лоялен партньор в устойчивото развитие чрез опазване и социализиране на наследството, в предаването на научни знания, в защитата и популяризирането на културното многообразие, в развитието на образователната политика, ученето през целия живот, социалното сближаване с принос в икономиката на туризма, съобразно европейските изисквания. Регионален исторически музей - Враца запази позициите си, като устойчива институция с идеална цел в служба на обществото и неговото развитие, достъпна за обществеността, която придобива, съхранява, изследва и представя материалното и нематериално наследство и неговата околна среда с научни, образователни и развлекателни цели.

Чрез гъвкаво управление доказахме, че музеят може да бъде икономически участник и да допринася за създаващи приходи дейности, активно да участва в икономиката на туризма, като с продуктивни събития да допринася за качеството на живота в региона, но и с рационална стратегия чрез надграждане и допълване на използваните помещения и съдържащите се в тях експонати или за изнесени събития „на терен“, да генерира допълнителни приходи. Въпреки сложната политическа обстановка, въпреки нарастващата инфлация музеят ни остана отворен за изпитващите физическия затруднения за достъп до културните ценности, включително хората в неравностойно положение, както и напълно достъпен с безплатен вход в дните на националните, регионалните и духовни празници при осигурен достъп до музейните експозиции през

363 дни в годината. Ежегодното повторение на този текст не е случайно предвид обстоятелството, че музеите в страната, създали организация за подобен целогодишен достъп до експозициите си са все още твърде малко.

Музеят остава наша отговорност и кауза като обществена институция, работеща в полза на хората защото продължава да е един от символите на нашия град.

Продължиха традиционно добрите и градивни отношения с Дирекция „Културно наследство“ при *Министерство на културата*, особено при участието ни в престижни, международни прояви и проекти. Това личи от успешната реализация на поредния археологически сезон на редовни изследвания, финансиран по целевата програма за подкрепа на археологическите проучвания към министерството и продължаващият проект за енергийно финансово подпомагане. Хаотичната политическа ситуация през лятото на 2023 година и произтеклите от нея финансови неуредици, безпрецедентно забави изпълнението на целевата програма за подкрепа на археологическите проучвания към Министерство на културата. Това подложи на изпитание археологическия екип заради напредващият есенно-зимен сезон в края на годината.

Не можем да скрием разочарованието си от начина на класиране на проектите по програмата за музейните фондове и експозиции. Въпреки, че нашият проект не бе класиран и съответно плановете за модернизация на музейните експозиции и дигитализация на музейните фондове отново са отложени, ние ще продължим да предлагаме нови проектни предложения за финансиране.

Запазихме ползотворно сътрудничество с *Областна администрация*, като подкрепата и партньорството бяха двупосочни. Областна администрация Враца продължи да оказва сериозна подкрепа и да получава от нас същото по отношение на работата върху актуални за годината програми, проекти и други мероприятия. Продължаваме да се дивим и не можем да приемем решенията на Общински съвет Враца, касаещи културните институции и в частност Регионалния музей по отношение на промените в Наредба за определяне и администриране на местните такси и цени на услуги и права на територията на община Враца, касаеща нов механизъм, калкулиращ „такса битови отпадъци“. Тази устойчива през годините политика показва напълно сбъркана стратегия за развитие на културата и музейното дело в нашия град. Защото това се случва на фона на течащите покриви в къщите от ЕВК „Св. Софроний Врачански“, на компрометирания таван на голямата зала на Художествената галерия и разрушаващите се в следствие на това експозиции без аналог в страната. Нашите докладни, поставящи тези проблеми останаха без отговор и без никаква реакция. Пожелавам на ръководството на община Враца през новата 2024-та година да осъзнае значението на движимото и недвижимо културно наследство и отговорностите към неговото опазване и представяне от РИМ-Враца, който е административно подчинен на община Враца. Отново напомням, че Закона за закрила и развитие на културата не се зачита, а компенсирани чрез общински фонд „Култура“ или чрез дофинансиране на наши дейности, дават частични и непълни резултати.

Както при всяко начало на новата година оставаме на активно изчакване за реализацията на подготвените от община Враца проекти с подробни КСС за ремонт на повредените къщи етнографско-възрожденските комплекси. Активно изчакване защото всяка година продължаваме да отделяме средства от бюджета на музея за ремонт на най-застрашените обекти, което обаче е твърде недостатъчно. Отново напомняме, че след като сме оставени сами да се справяме с належащите ремонти на сградния фонд, би било редно общинския съвет да приложи **чл. 18, ал 2, т. 2 от Закона за закрила и развитие на културата** с промени в Наредбата за определяне и администриране на местните такси и цени на услуги и права на територията на община Враца така, че, дължимите от музея суми за такса „битови отпадъци“ да останат на нивата до 2021-ва година. Това би

позволило да вложим останалият финансов ресурс за ремонт на сградния фонд, който е собственост на Община Враца с предоставени права за ползване и управление на РИМ-Враца.

Продължи традиционното сътрудничество на нашите специалисти със съответните *научни институти към БАН*, както и с културните институции от местен, регионален и национален мащаб при изпълнение на специфичните задачи, свързани със събирателската, научно-изследователската и популяризаторската ни дейности. След възстановените съвместни дейности с учебните заведения от всички нива на обучение, констатираме устойчиво ниво на учебни и практически занимания. Благодарение на проявените активност, постоянство, инициативност, новаторство и изобретателност от някои колеги, тези нива на сътрудничество дадоха много добри резултати. Поддържаните добри резултати особено при взаимодействието с младите хора, показва, че това е правилния път, който трябва да бъде следван със същите устойчивост и професионализъм, като ще има пълната подкрепа от ръководството на музея.

Партньорството ни с *Областна дирекция на МВР – Враца и Районните управления* в региона се определяше от работата по опазване на културното наследство в област Враца и Северозападна България в специфична културна, правна и икономическа среда при променяща се нормативна уредба. *Александра Петрова и Йоана Нанкова* активно сътрудничаха по изготвяне на експертни заключения на иззети незаконни движими културни ценности, както и по отношение на посегателства над недвижими такива.

Сигнално-охранителна защита на музея не претърпя промяна спрямо предходната година. Фирма БАТ СОТ ЕООД продължи успешното осъществяване на електронната охрана. С нея запазваме много добри професионални и партньорски отношения. Високо ценим техниците им за тяхната отзивчивост и компетентност при реализиране на денонощната електронна охрана. За добро или лошо в средата на годината тази охранителна фирма стана част от по-голямата СОТ 161, като се запази ангажиментите на двете страни съобразно действащият договор. Тук е мястото да отбележим необходимостта от цялостна подмяна на сигнално-охранителната техника, което включва датчици, разширители, централи и стотици метри кабели. Това ще бъде първостепенна задача на музейното ръководство през 2024 година.

За четвърта година физическата охрана на музея се изпълнява от фирма СИТИ ООД, чиито служители запазиха ангажиментите си.

При това добро и отговорно сътрудничество с частните охранителни фирми, продължавам да констатирам липсата на всякаква правна логика относно електронната защита на музея, съхраняващ и опазващ ценности към „*държавния музейен фонд*” (б.а., цитат от Закона за културното наследство,) да са поети само от *частни* фирми, без никакъв държавен ангажимент. Още повече, че във Врачанския музей се опазват четири тракийски съкровища, които са със статут на **национално богатство!** Благодарни сме на частните фирми с които работим за коректното и професионално изпълнение на нелеката задача и отговорност по охрана на културното наследство в музея.

Продължихме да поддържаме на добро техническо ниво и да надграждаме системите за видеонаблюдение в двата музейни сектора. Компетентната им поддръжка и безотказна работа осигури допълнителна сигурност във всички музейни обекти. Ситуацията с пожаро-известителната техника в Централната сграда на музея остана без промяна. Тя функционира добре, въпреки някои недостатъци, констатирани през предходни години.

Макар и с намалени темпове продължиха традиционните ни контакти и сътрудничество с представители на Търговско-промишлена палата Враца, на Природен парк „Врачански балкан“, на неправителствените организации, на частния сектор, на бизнеса (Ротари клуб) и на някои финансови институции. Запази се ползотворното ни

сътрудничество с Младежки дом – Враца и с Младежки център-Враца, чрез което за поредна година демонстрирахме своята отвореност за всякакъв тип инициативи обърнати към хората от всички възрасти. Същото можем да кажем и по отношение на добрите практики със сродни музейни институции, училища, детски градини и читалища. Това са НАИМ-БАН, ИМ-Велики Преслав; НИМ, ИМ-Калофер, РИМ-Плевен, РИМ-Видин, РИМ-Монтана, ИМ-Оряхово, Градска художествена галерия – Мездра, Софийска градска художествена галерия, Софийски университет „Свети Климент Охридски“, народно читалище „Развитие 1869“ град Враца, народно читалище „Фар“ село Паволче, СУ „Козма Тричков“ - Враца, ПМГ „Акад. Иван Ценов“ – Враца; ИОУ „Васил Левски“ СУ „Христо Ботев“ – Враца, СУ „Отец Паисий“ - Враца и ПЕГ „Йоан Екзарх“ – Враца; СУ „Васил Кънчов“; Северозападната задруга на майсторите на стари занаяти град Враца, сдружение за исторически възстановки „Авитохол“; хлебна къща „Кулинарен историк“ в град Копривница и фондация „Америка за България“.

Отзивчиво домакинствахме на прояви свързани с културни и обществени събития. Това са представяне на книгата „Цер и лек да намериш“ на д-р Йорданка Манкова; представяне на книгата „Армагедон“ на Александър Хрумов; представяне на книгата „Объркани в свободата“ на Владимир Зарев; представяне на книгата „Райковския род“ от Сийка Танкова; представяне на 10 то издание на алманах „Под лъчите на слънцето“; представяне на книга „Сплетител на бунтовния дух“ от Юлий Йорданов; представяне на книгата „Нашите предци от Северозапада в Балканските войни 1912-1913 години“ от авторите Иван Джунов и Цветомир Цеков; концерт на хор „Орфей“; художествена изложба на Радостин Иванов; национален конкурс за стихотворение „Живеем в земята на Ботев“; изложба „Фотодесант“ на Вилхелм Йоцов; тържество на детска градина „Брезичка“; концерт на детска школа под ръководството на Олга Младенова; концерт на детска школа под ръководството на Маргарита Данаилова; концерт на пиано изпълнен от Джуване Базиле; връчване на сертификати на езикова школа „Адванс“; връчване на сертификати на езикова школа „Ангелланд“; изложба „Радиоапаратите през ХХ век“ с ретро радиопредаватели на колекционера Петър Тодоров; временна изложба на СУ „Отец Паисий“; изложба „Светът на Lego“ на Даниел Коловски; коледна изложба-базар на врачанските художници; мобилна изложба на РИМ-Плевен посветена на 145-та годишнина от освобождението на България със заглавие „Стоян Заимов в паметта на поколенията“; мобилна изложба на ИМ Котел под надслов „Веднож да бъде начло“ посветена на 200 годишнината от успението (смъртта) на Свети Софроний, епископ Врачански и 284 години от рождението му; национална изложба „Земята на Ботев – 2023“.

Представените данни показват завишен интерес към залите на РИМ – Враца за представяне на публични събития. Това е нагледен пример за значимостта на музейната институция в културния живот на нашия град.

Гостувахме с наши експонати на НАИМ-БАН град София с временната изложба „Доспехите на тракийските войни“ и временната изложба „Сребърна Тракия“ в град Скопие, република Северна Македония; мобилната изложба „Богове, символи и древни знаци“ в Археологически музей-Велики Преслав, временна изложба „Фотоследи от миналото“ в ИМ-Оряхово и временна изложба „Избрани творби на Врачански творци“ в Младежки дом-Враца.

През 2023 година **щатът** на музея запази щатните си бройки, но съществени промени настъпиха при личния състав. Те се изразиха в няколко аспекта. След напускането на *Христина Христова* на 03 април на позицията „уредник в отдел „Най-нова история“ бе назначен *Теодор Петров*, който беше заменен на 23 октомври от *Велик Ключков*. Пожелавам му успех в нелеките предизвикателства, касаещи проблематиката на този отдел. На 15 май след излизане по майчинство на *Йоана Нанкова* (08 май), по

заместване бе назначена *Силвия Каменова*, която с желание и усърдие навлезе в работата на отдел „Етнография“. На 13 юни според възможностите на новият класификатор на основните музейни длъжности, приет със Заповед РД09-302/25.03.2021 година, на позицията „Експерт, координатор изложби и събития“ бе назначена *Фани Филипова*. Тази нова музейна длъжност дава големи възможности за изяви, касаещи целогодишната активност на врачанския музей по отношение на инициирани и реализирани културни събития. Първите месеци от работата на Фани Филипова показват добър потенциал за справяне с предизвикателствата на този музейен аспект. На 01 октомври след близо 46 години работа в музея в заслужена пенсия излезе *Наталия Борисова*. На нейно място на позицията „Информатор в музея“ постъпи младата и амбициозна служителка *Емили Илиева*, на която също пожелавам успех. След напускането на *Пламен Петков* от 30 октомври на длъжността „Експерт информационно осигуряване“ бе назначен *Тео Врачовски*, който също има сериозни възможности за професионални изяви. След смъртта на *Петя Гачовска* от 05 октомври на половин щатна бройка „Екскурзковод“ бе назначена *Цеца Петрова*.

По традиция известно облекчение получихме с назначаването (макар и временно) по програма на Агенцията по заетостта за поддръжка на *Гергана Димитрова* в Централната сграда на музея и *Цветан Иванов* в ЕВК „Св. Софроний Врачански“, за което благодарим! Допълнителна възможност за запълване на така липсващата позиция, касаеща отварянето за посещения на ЕВК „Никола Войводов“ дойде от проект N-BGCULTURE-1.001-0031-C01 "Младежки дом-атрактивно културно средище" на Община Враца, Младежки дом-Враца и РИМ-Враца. Назначената по този проект *Галина Кръстева* с усърдие и вещина поддържаше двете къщи, съдържащите се в тях експозиции и посрещаше посетителите.

Работата на музейната институция е в пряка зависимост от наличните финансови средства като балансираност в приходите и разходите, определени с **бюджета** на РИМ-Враца. *В изпълнение на Правилника за вътрешния ред и работата на РИМ-Враца, регламентиращ спазване принципите за добро финансово управление и прозрачност на публичните средства, както и за управлението и разходването им по законосъобразен, икономичен и ефективен начин, анализът на финансовата част в настоящия доклад е представен в подробен и изчерпателен вид.*

Бюджетът на РИМ – Враца през 2023 година се базира на завареното положение Решение № 50 на МС за приемане на стандарти, за делегираните от държавата дейности с натурални стойности, изменен с Решение № 280 от 05.05.2022 г., ПМС № 81 от 09.05.2022 година, изменено с **ПМС 202 от 19.10.2023** година за одобряване на допълнителни разходи/ трансфери за 2023 година за увеличение бюджетите на културните институции, включително за възнаграждения на персонала, в сила от 01.06.2023 година – стандарт за издръжка в размер на 26 605 лв с натурални показатели за 30 щатни бройки – 798 150 лв и допълнителен стандарт за закрити площи в размер на 43 380, който спрямо предходната 2022 година остава непроменен. Общо бюджета по перо „държавни дейности“ възлиза на 841 530 лв (при 697813 лв за 2022 г).

Увеличението на стандарта за издръжка на общинските културни институти с регионален характер има за цел осигуряване на ресурс за реализиране на политиката по доходите и за компенсиране ръста на издръжка, както и да се предвиди нова делегирана от държавата дейност за общинските музеи и галерии и да се осигури ресурс за развитие на допълващите стандарти за открити и закрити площи.

С оглед провежданата през последните години националната политика по доходите, ежегодно предвижданите ръстове в тази функция са значително по-ниски от заложените в другите бюджетни системи. На практика, заложените ръстове на доходите осигуряват покриване на увеличението на минималната работна заплата, но дори не и за

приближаване до нивото на възнагражденията на зетите в останалите обществени сектори, в която графа попадат и регионалните музеи.

Минималната работна заплата за страната през 2022 г е в размер на 710 лв., която бележи ръст с 9,9 % през 2023 г. и достигна размер на 780 лв. През 2023 г. МРЗ в музея е в размер на 820 лв и бележи ръст с 5,2%.

Към 01.01.2023 г СБРЗ е в размер на 1366 лв. С увеличението на трудовите възнаграждения към 01.08.2023 г СБРЗ в музея достига размер на 1606 лв, което представлява ръст с 17,6%.

Началният план на Бюджет 2023 г за държавни дейности достигна общ размер от 108 6298 лв, в т.ч. 926 777 лв – държавен план, в т.ч. 35113 лв от проект с МК; дофинансиране на държавни дейности – 20 000 лв, стопанска дейност в размер на 75 897 лв, приходи от застрахователно обезщетение 1 213 лв, дарение – 1 020 лв. и преходен остатък в размер на 61 391 лв.

В сравнение с Годишният план на Бюджет 2022 година с общо приходи 892 253 лв., в т.ч. от проекти с МК, дофинансиране от Община Враца, приходи от продажби и услуги, обезщетение и дарение, приходите през 2023 година бележат ръст в размер на 15,26 %.

Преходният остатък към 31.12.2023 година в размер на 61391 лв е по-малък в сравнение с този през 2022 г, който е 84208 лв. Това се дължи на указанията на Министерство на финансите и финансовата счетоводна политика на Община Враца.

Въпреки увеличението на стандартите за делегираните от държавата дейности с натурални стойности не може да се разреши проблема, касаещ недостига на финансови средства за пълноценна работа на музея, предвид огромните открити площи и пространства, които РИМ – Враца обслужва и поддържа. Наложеният ни разход за такса битови отпадъци, който е в реално противоречие със Закона за закрила и развитие на културата и през 2023 година остана непроменен.

Тук отново известна подкрепа оказа Община Враца, която реализира дофинансиране в размер на 20000 лв, която сума спрямо предходните години остана непроменена.

Благодарение на дисциплинираната фискална политика и стриктен контрол на разходите през изминалата 2023 финансова година, бюджетът на музея остана балансиран и изпълнен със значителни икономии, при пълноценно реализирани дейности, видно от приложената таблица, съставена по данни на отдел „Счетоводство“, относно касовото изпълнение на приходите и разходите на РИМ – Враца през 2022 и 2023 години.

СРАВНИТЕЛНА СПРАВКА

ЗА КАСОВОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ ПРЕЗ 2022 г. и 2023 г.

№	НАИМЕНОВАНИЕ	2022 г.	2023 г.	%	ОЦЕНКА
	І.ПРИХОДИ ОБЩО в т.ч.	892253	1086298	21.75	увеличение
1.	От трансфери – общо	738134	926777	25.4	увеличение
	В т. ч. от проекти с МК	45012	35113		намаление
2.	Всичко собствени приходи	154119	159521	3.5	увеличение
2.1	Преходен остатък	84208	61391	62.5	намаление
2.2	От дофинансиране Община Враца	20000	20000		
2.3	Приходи от продажби и услуги	48358	75897	56.8	увеличение
2.4	П-ди от застраховат. обезщетения	1503	1213		намаление
2.5	Дарение	50	1020		увеличение

№	НАИМЕНОВАНИЕ	2022 г.	2023		ОЦЕНКА
	П.РАЗХОДИ	808045	1024906	26.8	увеличение
1.	Работни заплати	422486	557379	31.5	увеличение
2.	Възнаграждения по договори	38020	57556	51.4	увеличение
3.	Обезщетения, болнични, СБКО	16217	22646	33	намаление
4.	Осигурителни вноски	83983	104613	24.5	увеличение
5.	ИЗДРЪЖКА в т. ч.	215864	261851	21.6	увеличение
5.1	Работно облекло	12150	18840	55	увеличение
5.2	Материали	22381	18448		намаление
5.3	Разходи за ел. енергия и вода	53225	59747	13.5	увеличение
5.4	Р-ди за охрана и др. външни у-ги	80157	88781	10.5	увеличение
5.5	Разходи за текущ ремонт	36593	53147	45.2	увеличение
5.6	Р-ди за командировки в страната	8151	19864	242.5	увеличение
5.7	Разходи за застраховки на ДМА	3207	3024		намаление
6.	Общински такси и данъци	20782	19616		намаление
7.	Членски внос – Сдружение музеите	220	220		-
8.	Разходи за ДМА	10473	1025		намаление

ПРЕХОДЕН ОСТАТЪК ЗА 2023 г – общо 61391 лв., в т. ч: Държавна дейност – 47197 лв.
; Общинска дейност - 14194 лв.

Данните от финансовата справка показват увеличение на приходите с 21.75%, спрямо изминалата финансова 2022 г, което е в резултат от увеличени единен стандарт на издръжка, увеличени собствени приходи, приходи от застрахователни обезщетения и проект към Министерство на културата. Основните източници за доброто финансово състояние са приходите от договори за редовни проучвания, приходи от продажби и услуги, приходи от застрахователни обезщетения, приходи от Целева програма за подкрепа на археологически проучвания към

Разходната част на финансовата 2023 г също е увеличена с 26.8 %, в сравнение с финансовите резултати през 2022 година. Най-голям дял в разходите през 2023 г заемат разходите за работни заплати, осигурителните вноски и обезщетенията, следвани от разходите за охрана и външни услуги, разходи за електрическа енергия и вода и текущ ремонт. Причината за постигнатите добри резултати в музея е балансираната и гъвкава финансова политика в инвестиране на по-добър стандарт, социална среда и техническо обезпечаване при опазване на държавните културни ценности

Работещите по трудови правоотношения в музея, получиха ДМС и ДТВ, съгласно Колективен трудов договор. В резултат на добре свършената работа през годината и икономия на средства от фонд „работна заплата“, за първи път, съгласно Вътрешни правила за организация на работната заплата, бе възможно в края на годината да се изплати и тринадесета работна заплата на персонала в музея.

През посочения период бяха реализирани следните текущи ремонти:

- ремонтни дейности и хидроизолация на част от покривите на Централната сграда, като продължение на дейностите от 2022 година;

- ремонт на експозиция „Традиционно лозарство и винарство във Врачанско“, помещаваща се в къща-музей Иван Замбин;

- козметични ремонти на къщите-музеи „Никола Войводов“ и „Капитанската къща“ в ЕВК „Никола Войводов“, непосредствено преди отварянето им за посещения;

- извършени са нови подобрения и надграждания на системата на видеонаблюдението в музея: в Централната сграда и Етнографския музей, включващи подмяна и монтаж на записващи DVR устройства и видео камери;

- с цел подобряване представянето на движимите културни ценности бяха извършени текущи ремонти на електрическите инсталации в част от експозициите в Централната сграда на музея и в двата етнографско-възрожденски комплекса.

- на основание на спечелен проект към общински фонд „Култура“ и осигурена финансова подкрепа в размер на 3000 лв от Община Враца и с финансови средства от бюджета на РИМ се изготвиха две нови мобилни изложби: „Стара Враца“ и „Бележити врачани“, при чието представяне имаше засилен интерес от страна на Врачанските училища.

Реализираните козметични *ремонт*и през изминалата година са, фокусирани към продължаване усилията ни за профилактика, поддръжка и обновяване на музейните експозиции. Модернизираните електрически системи в експозиционните пространства на Централната сграда в част Етнографски-възрожденските комплекси са плод изцяло на познанията и професионализмът на електро техника ни *Пламен Томов*.

Козметичният ремонт на експозиция „Традиционно лозарство и винарство във Врачанско“, помещаваща се в къща-музей Иван Замбин, даде възможност да включим допълнителна атракция при нейното посещаване, която се изразява в дегустация на традиционни вина от региона, включващи най-вече сорта „Врачанска теменуга“.

С дарени средства от българите в Чикаго, САЩ бяха закупени бяха дълготрайни активи (компютърна конфигурация) в размер на 1025 лв. Причината за тези добри резултати в музея, за поредна година е балансираната и гъвкава финансова политика при инвестиране в по-добър стандарт, социална среда и подобро техническо обезпечаване при опазване на държавните културни ценности.

Устойчиво и коректно се развиват търговските ни взаимоотношения, благодарение на стриктно спазваните договори с фирмите „Зографов и с-ие“; ЕТ „Бончо Тодоров“; „Уникарт“ ООД, „Рейнбоу“ ЕООД, издателство „Българи“ „Дино Арт“ ЕООД-София, „ГЕРМА 2002“ ЕООД; ЕМОНА КЕРАМИК ОД град Троян; ЕТ „Петър и Венетка Йорданови град ТРЯВНА и „ИК ПАН“ ООД и др. относно възпроизвеждането на културни ценности в предмети с търговско предназначение. Поддържахме достигнатото ниво на разнообразни нови асортименти. Този фактор, както и увеличените посещения на музея, закономерно доведе до повишение обемът на стокооборот.

През месец март приключи основният ремонт на зала „Тракийски съкровища – традиционно златарство във Враца и региона“ с пълната финансова подкрепа на фондация „Америка за България“. Залата предлага четири-сетивно възприятие на представеното културно наследство, доближаващо се до истинско преживяване, което допълни атрактивността на нашите експозиции и значително завиши туристическия интерес към тях.

По отношение маркетинга и рекламата на музея беше сключен договор с БДЖ за пътуващите по дестинацията София-Враца-София с рекламно изображение на гърба на влаковите билети и възможност за всеки посетител на музея да ползва 10% отстъпка.

Както споменахме съобразно изискванията на Колективния трудов договор, на Вътрешните правила за организация на работната заплата и други възнаграждения на персонала, както и в съответствие с чл. 154 и чл. 262, ал.1, т 3 от Кодекса на труда продължихме политиката за подобряване социалните условия на работещите в музея. През 2023 година продължи т. нар „социален феномен“ и то с надграждане чрез осигуряване на допълнително трудово възнаграждение на работещите в Регионален исторически музей – Враца за действително положен труд на дежурните екипи съгласно тримесечните графици, утвърдени със Заповед на директора на музея през дните на

официалните празници на Република България, на допълнително трудово възнаграждение по случай 24-май, Денят на народните будители и Коледа (21 280 лв.), на работно облекло през сезоните пролет и есен в размер на 18840 лв, преди новогодишните празници, средства за допълнително материално стимулиране в общ размер на 36 460 лв, разпределени според покритите критерии на всеки служител и работник в РИМ-Враца и 13-та заплата от икономии на фонд РЗ в общ размер на 35 730 лв. Тези данни показват от една страна стриктно спазване на финансовата дисциплина, особено по отношение фонд „работна заплата“, но при съобразяване с галопиращата инфлация, а от друга страна при пълно съобразяване с нормативната уредба, регламентираща професионалното, лоялното и коректно отношение към трудовите задължения и музейната институция, устойчива политика за повишаване стандарта на работещите в РИМ-Враца.

Отчетът на РИМ–Враца за изтеклата 2023 година се базира на предоставените от завеждащ отделите и от отделни уредници отчети. Систематизацията и пълнотата в представянето на реализираните дейности и събития са основни изисквания за изготвяне на коректен и изчерпателен отчет. При детайлното отчитане на дейностите се доверяваме на правилно представените от колегите отчети. Като цяло основното заключение е, че заложените в плана ключови и важни дейности са успешно реализирани, въпреки неблагоприятните политически и икономически обстоятелства. Напредъкът на музея бележи забележими успехи, за което поздравявам колегията.

Средствата, отпуснати и изразходени за **командировки** в бюджета за 2023 година, възлизаха на 19864 лв (при 8151 лв през 2022 г; 8833 през 2021 г; 8628 лв през 2020 г и 6198 лв през 2019 г). В посочената цифра са включени освен командировъчните разходи за теренните археологически проучвания, за участия в отчети, конференции и други. Вижда се сериозно увеличение на този разход спрямо предходните години. Основната причина за това са съществени промени в Наредбата за командировки в страната, приети през първото тримесечие на 2023 година. Този разход е мерило за нашата активност в събирателската и научно-изследователската дейности, извършвани от археолозите, уредниците и директора. В това отношение има какво да се изисква, защото аргумента за недостатъчни средства е несъстоятелен.

Теренните проучвания, събирателската дейност, работата в библиотеки и архиви остават основни дейности на музея. Те традиционно гарантират регулярно обогатяване на фондовете и резултатна научно-изследователска работа, даваща ценни открития и свързана с тях информация.

Археолозите продължиха изследователската си дейност в региона с реализиране на редовни и спасителни археологически проучвания на териториите на Врачанска община и на съседни общини. Това са *Георги Ганецовски* и *Александра Петрова*. За съжаление планираните археологически проучвания на *доц. д-р Нарцис Торбов* който вече не част от музейния екип **на обект Късноантична църква в м. Градище, западно от град Враца** не бяха реализирани, заради парадоксални нормативни неуредици и то при осигурен финансов ресурс, което постави под въпрос опазването на разкритите недвижими културни ценности. Това е прецедент от 2007 г насам, тъй като обектът се проучва без прекъсване. Въпреки осигурените целеви средства от община Враца, спънка се оказа статутът на терена и фактът, че част от територията му представляват горски територии – публична държавна собственост. Поради това бе необходимо учредяването на право на ползване за срок от 3 години, на основание чл. 69, ал. 1, т. 3 от Закона за горите. Съответната документация бе подготвена от научния ръководител на проучването доц. Торбов, внесена в Министерство на земеделието, храните и горите и след съгласувателна процедура в Министерство на културата, очакванията са проучването да бъде възобновено през идната 2024 г.

За трети пореден сезон „административни стеснения“ от аналогично естество възпрепятстват и археологическото проучване на *обект „Средновековен манастир „Света Троица“ и късноантична църква“ в м. Манастирски дол, ЮИ от Враца*. Последният е проучван в периода 2016-2020 г. включително от екип с ръководител *Александра Петрова* и целево финансиране от община Враца, както и със спечелени проекти по програмата за теренни археологически проучвания на Министерство на културата. Предоставянето на статут по чл. 79 от Закона за културното наследство (ЗКН) с определени режими – граници и предписания на ползване на археологическия обект в м. Манастирски дол е от съществено значение за продължаване на проучването, предвид на местоположението му в резерват „Врачански карст“, консервационният характер на същия и съществуващите забранителни режими определени от Закона за защитените територии, съблюдавани от Министерството на околната среда и водите. В тази връзка, през месец юни Александра Петрова окомплектова и депозира в НИИКН необходимата техническа документация. Според становището на института статутът на обекта представлява казус, който не би могъл да бъде разрешен, чрез междуведомствена комисия, тъй като всяко нейно решение би могло да бъде оспорено по силата на Закона за защитените територии (ЗЗТ). Така, въпросът за продължаването на проучванията в Манастирски дол и регламентирането им по ЗЗТ остава актуален и в идната 2024 година.

Предвиденото в плана за *2023 година археологическо проучване в м. Копана могила, край с. Горно Пещене, общ. Враца, обл. Враца* не бе реализирано, поради липса на финансиране от страна на община Враца.

Продължи ползотворното ни сътрудничество със съседните ни музеи, на които оказвахме при необходимост методическа подкрепа. През 2023-та година се запази устойчивото финансиране на археологически проучвания от община Враца в непроменен размер от 20 000 лв, като дофинансиране към бюджета ни. Както споменах беше осигурено допълнителното финансиране на археологическите проучвания от страна на държавния бюджет чрез спечелен проект по Целевата програма за подкрепа на археологическите изследвания при Министерство на културата в размер на 39 015 лв (при 28 000 лв през 2022 година; 28 700 лв през 2021 г; 46 635 лв през 2020 г; 28 000 лв през 2019 г; 27 000 през 2018 г и 22 000 през 2017 г). Така средствата за археологически проучвания през 2023 година бяха насочени основно за археологическия обект Оходен-Валогa (20 000 лв, дофинансиране от община Враца и 39 015 лв по спечелен проект към МК), който обект единствен получи необходимото за целта разрешение. През 2023 година бяха реализирани археологическите издирвания по договор с ДУНАВ СОЛАР ПЛАНТ ЕООД във връзка с изграждане на фотоволтаична централа в размер на 29 271 лв. година бяха обезпечени изцяло от РИМ-Враца. Реализирани бяха и спасителни изследователски проекти с осигурено финансиране от друга изследователска институция във връзка с мащабни инфраструктурни, инвестиционни намерения, каквато е археологическата експедиция на обект №4 край село Дърманци, община Мездра. Археологическите находки и научна документация от тях остават в РИМ-Враца. Представяме ги, както следва:

А. Раннонеолитно селище и обреден център в м. „Валогa“ край село Оходен с ръководител *Георги Ганецовски*.

През 2023 година проучванията на раннонеолитното селище и обреден център Оходен-Валогa се реализират за двадесет и втори археологически сезон съгласно Разрешение за редовно археологическо проучване № 97/2023 година. Те са проведени през периода от 05 юли до 30 септември 2023 година със средства осигурени от Община Враца и от 16 октомври до 12 ноември 2023 година със средства осигурени по Целева програма за финансиране на археологически проучвания при Министерство на културата. Съгласно договор РД11-00-291/11.10.2023г между Министерство на

културата и РИМ-Враца изследванията по Целевата програма за финансиране на археологически проучвания са реализирани върху площ от 160 кв.м в рамките на 28 календарни и 20 работни дни.

Екипът е в състав: Георги Ганецовски от РИМ-Враца – ръководител на експедицията, д-р Вивиана Митева – заместник ръководител, Ивайло Енчев – специалист по фотограметрия и Владимир Вълчев – стажант. В проучванията са ангажирани 7 работници от Враца, селата Оходен и Баница.

Основната цел на експедицията е проучване, опазване и популяризиране на културно-историческото наследство на Врачанския край. Чрез устойчивост на археологическите проучвания и лабораторни анализи да се проследят палеоекологичните процеси, довели до възникване на производяща икономика в региона; да се изяснят миграционните процеси и измененията в топографията на селищата, на жилищната и обредната архитектура през първите столетия на новокаменната епоха в контекста на развитието на човешките общности в Европейския Югоизток през VII-VI хилядолетия ВС.

Съобразно дългосрочната програма проучванията са съсредоточени в сектор „юг“. През изминалия археологически сезон в рамките на проучената площ от 160 кв.м са разкопани шест квадрата с размери 5/5 м и два сондажа с обща дебелина на културния пласт в тях от 0,6 м до 1,1 м. Проучванията в два от квадратите са продължение на изследванията от 2022 година. Реализирани са следните дейности:

1: Продължи изследването на новооткритата жилищна *структура 21*, отнасяща се към етап Оходен 2 от ранния неолит. Потвърдено е, че тази структура е имала жилищни и стопански функции. За първи път в обекта е установено, че структурата е имала две помещения, всяко едно снабдено с термично съоръжение. Особено внимание предизвиква термично съоръжение в източната част на структурата, което е било изградено върху каменно-глинобитна подложка и оградено с каменен цокъл. Около него се откриват счупени на място кухненски и трапезни съдове, животински кости и опалени мазилки, които вероятно са покривали каменната конструкция на съоръжението. Особено впечатление прави намереният рог на тур, разположен с върха на долу, до западната част на съоръжението. След структура 15 това е втория случай в обекта за използване на каменен градеж при създаването на термично съоръжение.

Двете помещения на структура 21 са разделени от дървено-кирпичена стена, дебела около 30 см, чиито вкопан негатив бе напълно проучен през изминалия археологически сезон. В западното помещение са разчистени леглата на четири кола от наземната конструкция. Предвид откритите тук през 2022 година останки от отоплително съоръжение и разположените във височина многобройни археологически материали, допускаме два строителни етапа на тази структура, която е разрушавана поне два пъти от силно наводнение, предизвикано от разположената на близо река Скът.

2. Продължи проучването на *ров 2*, както и на глинена платформа от наземната *структура 6с* в южна посока върху площ от 50 кв.м. В ров 2 е регистрирано поредното нарушение от съвременното. На дъното му са установени явни индикации от наличие на течаща вода в древността, съобразно разположението на откритите тук археологически материали. Вероятно това вкопано съоръжение е имало отводняваща функция при силни дъждове или наводнения. В проучената част на структура 6с освен трамбованата глинена платформа други съоръжения не са регистрирани.

Открити са над 65 ДКЦ, вписани в полевата инвентарна книга. Сред тях правят впечатление са керамични съдове с кухненско и трапезно предназначение, кремъчни пластини, стъргалки и свредели, две оръдия от халцедон, костено шило, костена муфа, керамична зооморфна фигурка и керамични дискове.

Продължи регулярната работа по изготвяне на *Географска информационна система на археологическия обект чрез тримерно документиране, фотограмметрия и пространствен анализ* на новооткритите археологически структури и съдържащите се в тях подвижни културни ценности.

Б. Втори етап от спасително археологическо проучване на обект 4 в участъка на км 162+960 до км 163+080 по трасето на път I-1 (E79) Мездра-Ботевград, землище на село Дърманци, община Мездра с ръководител *Георги Ганецовски*.

Обектът е разположен по протежение на новото трасе на път E79, км 162+930 до км 163+300 в землището на село Дърманци, община Мездра и отстои на около 950 м северозападно от центъра на селото. Регистриран е при спасителни археологически проучвания – наблюдения ръководени от д-р Вивиана Митева, като е установена обща площ от 20,244 дка През 2023 година разкопките се реализират с разрешително за спасителни проучвания № 49/23 г.

Спасителните археологически проучвания са реализирани на два етапа от 10 октомври 2022 година до 30 май 2023 година. Началният етап на изследванията (10.10 – 30.11.2022) е отчетен с предварителен доклад в края на 2022 година. Поради голямата площ на обекта, той е разделен на четири сектора: сектор А-„юг” (проучен през 2022 г); сектор В-„център” (проучен през 2022-2023 г); сектори С-„изток” и D-„запад” (проучени през 2023 г). Заключителният етап на спасителните археологически проучвания е проведен през периода 05 април – 30 май 2023 година, като изследванията са съсредоточени в сектор В – „център”; сектор С – „изток” и сектор D – „запад” върху обозначено от геодезистите на АПИ трасе на *отчуждените* за строителство терени.

Няколко месечният зимен престой на отворените проучвани площи от 2022 година с отнета орница в сектор „център”, позволи след прецизно престъргване да бъдат регистрирани и проучени десетки нови вкопани структури, които бяха прецизно проучени и документираны. Общата разкопана площ през 2023 година в отчуждените за строителство терени е около 10 200 кв.м. В границите на археологическия обект не е проучена площ от около 800 кв.м поради незавършеното ѝ отчуждаване. В сектор „изток”, където културен пласт не се установи, бе включена земекопна техника с разкопаване напречно на сервитута на четири квадрата с контролни профили между тях на дълбочина 0,5 м от повърхността на терена. При констатираны евентуални индикации за археологически структури в дълбочина, работата продължаваше на ръка.

В сектор „запад” разположен западно от сега действащата пътна артерия са открити и напълно проучени *104 вкопани археологически структури*, отнасящи се към три хронологически периода: ранножелязна епоха (6-5 в.пр.Хр), римска епоха (1-2 в) и късна античност-ранно средновековие (5-6 в). Общият план на документираните структури показва развитие на тяхната концентрация с посока североизток-югозапад. Орто-фото заснемането на терена установява коритото на древно дърво, което преминава източно от сектор „център” и ограничава теренът с археологически структури от североизточна посока.

Структурите от *ранножелязната епоха* (РЖЕ) са най-многобройни. Те представляват вкопани в древния терен ями с овални или кръгли отвори. В запълващия седимент на повечето от тях има видими следи от огън (въглени и опалени мазилки), което е индикация за вероятното им обредно предназначение. Някои ями са плитко вкопани в глинесто-песъклия седимент с около 30 см. Във вертикално сечение имат цилиндрична форма и съдържат ограничен брой археологически материали (камъни, опалени мазилки и керамични фрагменти). Други ями са вкопани значително по-дълбоко с 0,5 до 1,0 м в древния терен и във вертикален разрез имат камбановидна форма. Те имат своеобразна „запечатка” от камъни или от опалени глинени мазилки с оформени первази, ъгли и загладена страна подобно на преносими огнища. В запълнителя на тези структури

се откриват керамични фрагменти от тънкостенни и дебелостенни съдове (някои вторично опалени), камъни и единични силно корозирали предмети от желязо. Установени са вкопани структури с два или три етапа на запълване, които добре се забелязват по контролните им профили.

Особено внимание предизвиква структура 46 (вероятно от ранножелязната епоха), която в горната си част е нарушена от яма с по-големи размери (структура 46а), отнасяща се към римската епоха. На дъното на структура 46 се попадна на човешки индивид, вероятно на мъж в поза хокер, който при слягане на терена се е разместил и главата се е обърнала с лице към изток. Подемен материали липсва. Предстои изясняване на хронологическата му позиция чрез радио-въглероден анализ.

Вкопаните структури от *римската епоха* (РЕ) са значително по-малко и съдържат несигнификативни керамични фрагменти. В някои участъци са установени нарушения на по-късните ями от РЕ на по-ранните вкопани структури от РЖЕ. Отворите са с кръгла форма, а във вертикален разрез ямите от римската епоха имат камбановидна форма с дълбочина на вкопаване около 0,8 – 1,1 м.

Интерес представлява вкопана структура 12В, която е вкопана стъпаловидно върху площ от около 30 кв.м. В централната ѝ част на около 0,5 м над дъното са установени опалените мазилки и въглени на отоплително съоръжение. Керамиката се отнася към римската епоха. Открити са и силно корозирали метални предмети. Вероятно става въпрос за сезонна структура с жилищни функции.

Вертикалният разрез на структура 6, регистрирана през 2022 година, показва, че ямата съдържа кости на бебе, запечатани от речни камъни и опалени мазилки.

Особено внимание предизвиква структура 23, която е разположена на около 14 м източно от структура 12В. Тя има овална, коритообразна форма и е вкопана с около 0,3 м. Стените са опалени в керемиден цвят. Структурата е запълнена с дебел пласт въглени от поне три горели на място дървета. Открити са единични дребни керамични фрагмента от римската епоха, но окончателната датировка на тази структура ще бъде определена след радио-въглероден анализ.

Проучени са две вкопани структури, отнасящи се към *късна античност-ранно средновековие* (структури 3а и 57). Структура 57 е с правоъгълна форма и изглежда е имала жилищни функции. Намерени са овъглени, паднали върху плочести камъни дървени греди и керамика с гребенчат орнамент. Запълващият седимент е наситен с въглени и опалени мазилки.

В сектор „изток“ не се откриват археологически структури в ясен контекст. Регистрираните при геофизическо проучване през 2022 година аномалии се оказват струпвания на речни камъни в посока север-юг, които изглежда са оформени от течаща вода или запазен един ред камъни от основа на преградни стени, около които не се открива подемен археологически материал. Намерени са единични дребни керамични фрагменти и медна монета от началото на IV век.

В сектор „запад“ със земекопна техника са разкопани три траншеи с ширина по 5,0 м с посока север-юг. Археологически структури не са установени. Локализиран е участък със струпани речни камъни, които изглежда нямат антропогенен произход.

В полевата инвентарна книга са документирани 29 находки. Най-интересните от тях са богато декорирани керамични съдове от РЖЕ, кремъчни артефакти, керамична тежест, деформирана бронзова гривна, медна римска монета на император Константин II, каменна бойна топка и каменна тежест за стан.

В. Редовно археологическо проучване на обект „Некрополи от късната античност и средновековието в м. Гладно поле, североизточно от Враца“ бе реализирано в рамките на 21 работни дни през м. октомври с научен ръководител д-р Владимир Стайков (НАИМ-БАН), заместник ръководител Александра Петрова (РИМ-Враца) и екип от

археолози и студенти от СУ „Св. Климент Охридски“. Разкопките се осъществиха с финансиране по спечелен проект от програмата на Министерство на културата за финансиране на теренни археологически проучвания през настоящата година. Обектът бе локализиран през 2022 г. при изкопни дейности за рехабилитация на газопреносната мрежа на БТГ, когато в сервитута на газопровода бяха проучени 105 гроба от Средновековието (XII-XV в) и 5 гроба от античността (V в). През отчетната 2023 г се проучиха 125 кв. м. от средновековния християнски некропол. Локализираните и документирани 33 гроба представят погребалния обред инхумация. Гробните съоръжения са ями с правоъгълна или трапецовидна форма и заоблени ъгли, в единични случаи са установени следи от дървено ограждение. Починалите са положени по гръб с изпънати долни крайници и горни крайници кръстосани в различни комбинации. Гробният инвентар е представен от монети (сребърно османско акче), елементи на облеклото (токи от желязо) и накити – за главата (наушници от медна сплав и сребро – до 8 в гроб), шията (огърлици от стъклени мъниста, миди Кипреа и различни висулки от медна сплав и олово) и за ръцете (пръстени). В един случай е установено послесмъртно разбъркване на костите на гръдния кош и ребрата, свързано с практиката за т. нар. членовредителство. Прави впечатление високият процент детска смъртност и такава на популация в млада възраст.

Г. Във връзка с извършване на ОВОС е планирани от музея дейности или с инвестиционни намерения са осъществени теренни археологически издирвания и археологически наблюдения за контрол, проверка и регистриране на движими и недвижими културни ценности:

1. На 5 януари *Александра Петрова и екип* осъществиха теренно археологическо издирване в района на новоизграждащото се трасе на Път Е-79 Лот 2 и Лот 1 с цел установяване наличието на движими и недвижими културни ценности, в това число и такива, които могат да бъдат отнесени хронологически към селищна форма, която да бъде свързана с частично проученият през 2021 г. некропол с кремация от Римската епоха в землището на с. Люти дол, общ. Мездра, обл. Враца.

2. На 31 март *Георги Ганецовски, Александра Петрова и екип* археолози от НАИМ-БАН осъществиха теренно археологическо издирване в района на връх Стефанка, землище на с. Костелево, общ. Враца с цел установяване наличието на селище, което би могло да се свърже с локализирания и частично проучен през 2022 г. (и октомври 2023 г.) в подножието на върха средновековен некропол.

3. На 12 и 13 април бе осъществено спасително археологическо проучване – теренно издирване във връзка с инвестиционно намерение на „Гее 20“ ЕООД, Мездра за добив на скално-облицовъчни материали в площ „Рибине“ в землището на с. Лесура, общ. Криводол, обл. Враца с *научен ръководител Александра Петрова и заместник ръководител Георги Ганецовски*. Посетено бе регистрираното в местността Голата могила в северозападната част на инвестиционния периметър височинно селище от периода на късния халколит, като е установено, че културният му пласт е силно нарушен от незаконни изкопни дейности. Събрани са опалени мазилки от засегнати структури с жилищен характер, фрагментирани керамични съдове, характерни за праисторическата култура Криводол-Сълкуца (V-IV хил. пр. Хр.), оръдия на труда от кремък, фрагментирани костни останки от животинска храна. От север и запад на възвишението е проследено трасето на каменна крепостна стена, сега запазена под формата на насип, която е показателна за човешко присъствие в района и в по-късни исторически периоди. Документирано е актуалното състояние на обекта и съгласно решенията на състоялата се по силата на чл. 158а от ЗКН, същият е изключен от периметъра на инвестиционното намерение.

4. В периода от 14 до 23 юли, *археолозите Георги Ганецовски, Александра Петрова и екип с ръководител д-р Вивиана Митева*, осъществиха спасително археологическо проучване – издирване в рамките на сервитутната зона на трасето на нов въздушен електропровод 400 kV от нова подстанция в поземлен имот с кадастрален идентификатор 14012.141.7, находящ се в землището на с. Габаре, общ. Бяла Слатина, до подстанция „Мизия“ в поземлен имот с кадастрален идентификатор 61580.606.175, находящ се в землището на с. Радомирци, Община Червен бряг, по договор с „Дунав Солар Планта“ ЕООД. Проектното трасе на електропровода има дължина от 21,86 км и за участъците от него, за които е установена близост до потенциални археологически обекти ще бъде приложена мярката „наблюдение по време на строителство“, съгласно изискванията на чл. 161, ал. 2 от ЗКН.

През отчетната 2023 г., аналогично на 2022 г. изкопни дейности по време на осъществяването на инфраструктурен проект Път I-1 (E-79) „Мездра-Ботевград“, Лот 1 от км 174+800 до км 194+122 в останалите към края на 2021 година неизкопани 4 км от трасето на пътя не бяха предприети от изпълнителите на строежа „Геострой“ АД, София и „Пътстрой-92“ АД, Ботевград, поради липса на проекти и разрешения. В следствие на това, спасителното археологическо проучване – наблюдение с издадено от Съвета за теренни проучвания Разрешение № 83/ 2023 г. и ръководител Александра Петрова не бе осъществено и остава да бъде реализирано през идната 2024 година.

От така представената информация относно проведените археологически кампании на територията на област Враца мога да заключа, че изминалата 2023-та година е една от най-слабите, особено в частта на редовните археологически проучвания. Причините бяха посочени по-горе. Парадоксално е при осигурени средства, логистика и подкрепа, някакви административно-бюрократични пречки да стопират проучванията и по този начин разкритите и временно защитени археологически структури да бъдат поставени под заплахата за безвъзвратно унищожаване.

Защита на движими и недвижими културни ценности, реставрация и консервация.

1. Извършени са полеви почиствания и реставрационни работи на открити при разкопките керамични материали (*Галина Томова*, уредниците в отдел „Археология“).

2. На 2 и 3 май бе осъществен метричен и недеструктивен технологичен (рентгено-флуорисцентен) анализ на съдове от Рогозенското съкровище във връзка с изследване на каничките от Древна Тракия, осъществявано от Светлана Пиргова (УНИБИТ, София). Изследването включва анализ на химическия състав на материала с мобилен портативен уред, а целта му е изготвянето на изкуствоведска и технологична експертиза.

3. Участие и подготовка на междуведомствени комисии по силата на Закона за културното наследство. *Александра Петрова* взе участие в приемателни комисии по чл. 158 а от Закона за културното наследство, както следва:

- на 28 април за приемане резултатите от археологическо проучване – наблюдение по време на изпълнение на проект за изграждане на информационно-посетителски център на „Римска крайпътна станция Ad Putea“ в землището на с. Рибен, общ. Долна Митрополия, обл. Плевен.

- на 3 май за приемане резултатите от осъществено теренно археологическо издирване по трасето на железопътен участък Мездра-Медковец от км 0+975 до км 84+925 на територията на общ. Мездра, обл. Враца и общините Монтана и Медковец, обл. Монтана във връзка с инвестиционно предложение за „Модернизация на железопътен участък Мездра-Медковец“ на ДП „Национална компания железопътна инфраструктура“ с ръководители доц. д-р Стефан Александров и д-р Владислав Живков (НАИМ-БАН).

- на 16 май за регистриране на нов археологически обект в землището на с. Долна Вереница, общ. Монтана, обл. Монтана, попадащ в сервитута на новото трасе на Път Е-79 „Монтана-Видин“. Посетена бе и действащата късносредновековна църква „Св. Никола“, в същото село – паметник на културата от национално значение, датиращ от XVI век.

- на 30 май за приемане резултатите от осъщественото спасително археологическо проучване на обект № 4 по трасето на Път Е-79 „Мездра-Ботевград“ в землището на с. Дърманци, общ. Мездра с ръководител *Георги Ганецовски*.

- на 6 и 8 юни във връзка с предоставяне на статут и режим за опазване – териториален обхват (граници и охранителна зона) и предписания за опазване на обект „Участък от римски път“, землище на с. Долни Вадин, общ. Оряхово, обл. Враца и с. Байкал, общ. Долна Митрополия, обл. Плевен. Археологическият обект е включен в списъка на обектите, които формират сериен обект „Граници на Римската империя – Дунавски лимес в България“, вписан в Индикативната листа за световното културно и природно наследство на Република България на ЮНЕСКО.

- на 3 август за приемане резултатите при извършеното пълно спасително археологическо проучване на обект „Укрепено селище от IV-VI в.“ в землището на с. Шипот, общ. Димово, обл. Видин във връзка с модернизацията на Път I-1 (Е-79) „Видин-Ботевград“ с ръководители *д-р Александър Харизанов и Александър Манев* (НАИМ-БАН).

- на 4 август за приемане резултатите след проведено редовно археологическо проучване на обект „Римска крепост Кастра Мартис“, град Кула, обл. Видин с ръководител *доц. д-р Здравко Димитров* (НАИМ-БАН).

- на 7 август за приемане резултатите от осъщественото през м. юли спасително археологическо проучване на „Обект 1 по проектното трасе на газопровода, свързващ ПХГ Чирен със съществуващата газопрееносна мрежа на БТГ ЕАД“, намиращ се в м. Слатина, землище на с. Чирен, общ. Враца с ръководител *д-р Живко Узунев* (НБУ).

- на 14 август за приемане резултатите от спасителното археологическо проучване на „Обект 11 (надгробна могила от Ранната бронзова епоха) по проектното трасе на газопровод, свързващ ПХГ Чирен със съществуващата газопрееносна мрежа на БТГ ЕАД, намиращ се в землището на с. Бутан, общ. Козлодуй, обл. Враца с ръководител *доц. д-р Стефан Александров* (НАИМ-БАН).

- на 1 септември за приемане резултатите от осъщественото по време на модернизацията на Път I-1 (Е-79) „Видин-Ботевград“ археологическо наблюдение при демонтирането на структурите от напълно проученото укрепено селище от IV-VI в. в землището на с. Шипот, общ. Димово, обл. Видин с ръководител *д-р Александър Харизанов*.

- на 15 септември за приемане резултатите от осъществено спасително археологическо проучване на обект № 8 (надгробна могила от Ранната бронзова епоха) по проектното трасе на газопровод, свързващ ПХГ Чирен със съществуващата газопрееносна мрежа на БТГ ЕАД, намиращ се в землището на с. Манастирище, общ. Хайредин, обл. Враца с ръководител *доц. д-р Стефан Александров* (НАИМ-БАН).

- на 20 септември археологът *Александра Петрова* участва, като представител на РИМ-Враца в Държавна приемателна комисия за строеж: „Реконструкция и доизграждане на водоснабдителната и канализационна мрежа на гр. Мездра – подетап 2“ (Обща дължина на трасето: водопровод – 2427 м; канализация – 1128 м) находящ се в гр. Мездра, общ. Мездра, обл. Враца.

- на 21 септември за приемане резултатите от осъщественото редовно археологическо проучване на обект „Римска вила рустика“ в землището на с. Сухаче,

общ. Червен бряг, обл. Плевен с ръководител *д-р Веселин Хаджиангелов* (ИМ-Самоков), съгласно изискванията на чл. 158а от ЗКН.

- на 2 октомври за приемане резултатите от осъществено спасително археологическо проучване – издирване по проектното трасе на газопровод, свързващ ПХГ Чирен със съществуващата газопреносна мрежа на БТГ ЕАД, намиращ се в землището на с. Чирен, общ. Враца, обл. Враца с ръководител *д-р Живко Узунев* (НБУ).

- на 9 ноември за приемане резултатите от осъщественото археологическо проучване на манастирския храм в Гушовския манастир „Св. Архангел Михаил“ (XVI – XVII в.), намиращ се в землището на гр. Чипровци, общ. Чипровци, обл. Монтана с ръководител *Мирослав Марков* (ИМ-Чипровци).

- на 10 ноември за приемане резултатите от редовното археологическо проучване на обект „Селище и обреден център в м. Валога, край с. Оходен, общ. Враца, обл. Враца с ръководител *Георги Ганецовски и зам.-ръководител д-р Вивиана Митева*.

- на 17 ноември за приемане резултатите от осъщественото редовно археологическо проучване на обект „Пещера Магура в землище на с. Рабиша, общ. Белоградчик, обл. Видин, осъществено по проект финансиран от ИМ-Белоградчик и РИМ-Видин, с ръководители *Ивайло Крумов* (ИМ-Белоградчик) и *д-р Ваня Ставрева* (РИМ-Видин).

- през м. април *Александра Петрова* подготви доклад за комисия по чл. 158а от ЗКН, която на 26 април прие резултатите от осъщественото под нейно ръководство спасително археологическо проучване – издирване в площ „Рибине“ за добив на скално-облицовъчни материали в землището на с. Лесура, общ. Криводол, обл. Враца.

- уредниците от отдел „*Етнография*“ проведоха теренно етнографско проучване в град Роман и с. Караш, което помогна за обогатяване на празнично-обредния живот на населението от този край.

4. Участие в комисии във връзка проверка на обществени сбирки и културно-исторически ценности:

В периода от 04 до 15 декември археологът *Александра Петрова* по силата на Заповед РД-12-64/ 20.11.2023 г. на Директора на РИМ-Видин *д-р Христина Кирилова*, участва в експертна комисия, която извърши пълна инвентаризация на фонда на отдел „Археология“ в РИМ-Видин, с изготвяне на опис на неинвентарирани културни ценности и проверка на начина на постъпването им в музея, в това число културни ценности по чл. 7, ал. 3 от ЗКН. Комисията бе свикана във връзка с разпореждане за прилагане на принудителна административна мярка с рег. № 45-00-339/ 03.10.2023 г. издадено от Главна дирекция „Инспекторат за опазване на културното наследство“ на Министерство на културата с вх. № 45-00-339 от 03.10.2023 г., съгласно чл. 29, ал. 6 от Наредба Н-6 за формиране, управление и идентификация на музейните фондове и във връзка с чл. 29, ал. 2, т. 3 от последната.

Продължи работата за попълване фондът на отдел „**Етнография**“ (*Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Йоана Нанкова/Силвия Каменова*). Представените материали на оценителните комисии са обработени според изискванията – попълване на временни разписки, приемно-предавателни актове и изготвяне на експертни заключения. През отчетния период във фонда са постъпили 70 броя експонати.

Дарители: Параскева Райкинска, Людмила Данова, Николай Митрев, Ива Георгиева, Десанка Мазнова, Ганка Кръстева, Кирилка Найденова, Павлина Симеонова, Цветана Николова – плазове от шейна от Ива Георгиева, детски играчки от Николай Митрев, гоблен от Ганка Кръстева.

Събирателската работа на отдел „**История на България XV-XIX век**“ (*Нели Стоянова*) се определя от ограниченията свързани с *дарителството*. Събирателската дейност, макар и не толкова активна по обективни причини, беше обогатена с някои много ценни материали, като например: снимки и ордени за храброст на видния врачанин

Мито Анков, дарени от негови наследници, пълно издание на съчиненията на Христо Ботев от 1907 година под редакцията на Иванка Ботева и Иван Клинчаров; богата лична колекция от монетни възпоменателни емисии, дарена от Ирина Александрова от Враца, към нея е приложено и ценно издание на личното тефтерче на Васил Левски.

През отчетния период продължи издирването на материали, свързани с икономическото, политическото и културно-просветно развитие на Враца и региона през периода на османското владичество и Възраждането.

Бяха направени много справки за институции, на граждани и наследници на възрожденски фамилии и участници в освободителните борби, като например:

- сътрудничество с Института по история на България към БАН и Института по история на изкуството към БАН;

- предоставяне на информация и ДКЦ от фонда на музея за различни личности и събития от възрожденската история на града;

- изготвяне на справки за граждани относно: врачански родове, опълченци от Враца и Врачанско, информация за смъртта на Христо Ботев и гибелта на неговата чета; видни врачани в четата на Ботев;

- издирване на опълченци от Враца и Врачанско във връзка със 146 години от освобождението на града от османско владичество.

Част от проучвателската дейност е и възстановяването на автобиографията на врачанския учител Христо Даскалов, съхранявана в ръкопис във фондовете на музея. Тя представлява ценен източник на информация за врачанската история през 70-те години на XIX век, както и след Освобождението.

Уредниците в отдел „**Нова история**“ (*Валентина Любомирова и Мая Антова*) се включиха в издирването и събирането на материали, свързани с икономическото, обществено-политическото и културно-просветното развитие на Враца и региона. Продължи издирването и събирането на материали, свързани с икономическото, обществено-политическото и културно-просветното развитие на Враца и региона. През 2023г. в отдел „Нова история“ няма откупени материали. По-значими дарения през 2023 година са:

Параскева Райкинска от Враца, направи дарение за отдел „Нова история“, което включва: осем броя снимки на различна тематика, девет броя пощенски картички от периода на новата история, една биография – ръкопис, копие на портретите на народните представители от Учредителното събрание от 1879г. и списък – препис.

Подполковник Цветомир Цеков издава календар свързан с 35 пехотен Врачански полк и даряват нейно копие: „Загинали от 35-ти Врачански Пехотен полк в Балканските войни 1912 - 1913 г” – второ допълнено издание

Работата в отдел „**Най-нова история**“ (*Христина Христова/ Теодор Петров/ Велик Ключков*) се определяше от динамиката на текучеството на уредниците.

Продължи издирването и събирането на материали, свързани с икономическото, обществено-политическото и културно-просветното развитие на Враца и региона. През 2023 г. в отдел „Най-нова история“ няма откупени материали.

По-значими дарения през годината са:

- Илияна Петкова Райкова: рекламни материали на ММТФ „Време“ (23 плаката, покана, диплома, брошура); програма на VII-ми национале театрален „уъркшоп“ на аматьорските групи;

- Цветомир Пламенов Цолов: бронзова скулптура на Христо Ботев, дело на Владимир Гиновски;

- Валерия Младенова Томова – 55 броя: картички; брошури на „Тото 2“; покана за сватба от 1973 г; православен календар от 1991 г; брошури на ДКМС; изрезка от вестник за откриване на Клуб по спортни танци във Враца; снимки от Монтана, околностите на

Вършец, на паметника на Христо Ботев, на паметник Вестител на свободата, на прохода Вратцата, на езерото „Чайка“, на трактор и двигател;

- Сийка Кънова Танкова: родословно дърво на Райковския род от село Мраморен, първи клон; книгата на Сийка Танкова „Информация и спомени на Райковския род“;

- Зорян Петков Захариев включващо 5-броя радиоапарата: радиоапарат марка Imperial модел: 45w от 1935-1936 г; радиоапарат марка: Graetz модел: 56 GW от 1941-1942 г; радиоапарат марка: Тесла, модел: 501А от 1951-1952 г; радиоапарат, марка: Тесла, модел: 509А от 1952-1953 г; радиоапарат марка: Христо Ботев, модел Р III 56-1-БДС 1510-53 клас трети от 1956 г.

Събрани са 14 афиша свързани и популяризиращи дейността на музея (в тях се съдържат покани за изложби, представяне на книги, концерти и други.)

През отчетния период работата на отдел „Художествена галерия“ (Христо Божков и Милен Василев) се съсредоточи в събиране на информация допълваща архивите на отдела ни относно личности, артисти, творби и събития в сферата на изобразителното изкуство. Постъпилите творби във фонда на музея са пет броя.

Видно от изложеното по-горе **Дарителството** остава важна част от събирателската работа на музейните специалисти. За попълване на фондовете от дарители и приятели на музея разчитат отделите „Етнография“, „История на България XV-XIX в.“; „Нова история“, „Най-нова история“, „Художествената галерия“ и в някои случаи отдел „Археология“. Ползотворното сътрудничество с родолюбиви българи, създаващи важността на историческата информация от движимите културни ценности, дава силна мотивация в работата ни, но същевременно напомня за огромната отговорност, стояща пред всички нас за опазването им! Надявам се доверието на дарителите за нашите отговорности по опазването на ДКЦ и съдържаща се в тях информация да се запази. От името на музейната колегия благодаря на всички дарители за оказаното доверие в подкрепа на една родолюбива кауза! Мога да ги уверя, че те заемат важно място в общата кауза касаеща опазването и популяризирането на културното ни наследство.

Резултатите от **събирателската работа** на отделите по данни на отдел „Фондове“ и сравнени с предходните години (съответно за 2022 и 2021 години, са посочени в таблицата по-долу.

ОТДЕЛ	ОСНОВЕН ФОНД			СПОМАГАТЕЛЕН ФОНД		
	2023 г.	За сравнение		2023 г.	За сравнение	
		2022 г.	2021 г.		2022 г.	2021 г.
АРХЕОЛОГИЯ	511	126	350	446	179	171
НУМИЗМАТИЧЕН ФОНД	6	4	39	128	95	85
ЕТНОГРАФИЯ	64	74	22	15	18	9
ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ XV-XIX ВЕК	142	1	2	2	1	0
НОВА ИСТОРИЯ	49	4	1	21	11	1
НАЙ-НОВА ИСТОРИЯ	201	97	501	152	32	96
ХУДОЖЕСТВЕНА ГАЛЕРИЯ	5	5	3	0	3	0
ОБЩО	978	545	918	764	339	362

Сравнителният анализ на цифрите в показаната таблица в представените резултати спрямо предходните две години показва динамичния процес в събирателската работа през годините. Ако в 2022 година е констатирано намаляване на постъпленията спрямо 2021 година, в компенсаторен план през изминалата година отбелязваме значителен ръст при добитите движими културни ценности както за основен, така и за спомагателен фондове. Въпреки неблагоприятната политическа и финансова обстановка отбелязваме отлични резултати в този аспект на нашата дейност. Събирателската работа е важен критерий (но не и единствения) за свършеното през годината и когато говорим за повишаване на работната заплата и допълнителни социални придобивки, би следвало да си припомним за вложените усилия и проявен професионализъм през изтеклата година, изразени чрез посочените по-горе цифри.

Продължи работата по изготвянето на експертни заключения с материалите от идентификационните комисии в изпълнение на Наредба Н-3/03.12.2009 г за реда за извършване на идентификация и за водене на Регистъра на движими културни ценности“. Важна особеност е забавянето на голяма част от постъпленията на отдел „Археология“ заради реставрациите и научната обработка на ДКЦ, добити при археологическите проучвания.

Музейните фондове (*Ралица Цветкова и Петя Митова*) продължиха да извършват своите ежеседмични управленски дейности, свързани със задължителната инвентаризация на ДКЦ и поддържане на научния архив. От фондохранилищата бяха предоставени за ползване на уредниците и други специалисти общо **1409 броя** инвентарни единици. Участваха в подготовката на организираните от уредниците в останалите отдели изложби и временни кътове:

„Богове, символи и древни знаци“; „Постъпления във фондовете на РИМ–Враца през 2022 г“; „145 години от рождението на проф. Андрей Николов“; „130 години от рождението на Ангел Орозов“; „140 години от рождението на акад. Иван Ценов,“ ; „80 години от спасяването на българските евреи“ ; „120 години от Илинденско – Преображенското въстание“ ; „105 години от края на Първата световна война“.

През 2023 година бяха насрочени и проведени пет броя идентификационни и фондови комисии с изготвени 446 броя експертни заключения.

Със Заповед № А 32 / 07.06.2021 г. на Директора беше назначена експертна комисия, която извърши проверка на наличността, условията за съхранение и опазването на документите, създадени през 2022 г и в съответствие с Номенклатурата на делата от 2013 г. Със Заповед № А 40 / 09.10.2023 г на Директора бе определена комисия, която извърши проверка на библиотечния фонд на музея, поради напускането на експерта “Информационно осигуряване”. Със Заповед № А 50 / 04.12.2023 г на Директора бе назначена ежегодната инвентаризация по репрезентативния метод на ДКЦ от благороден метал във фонда и експозициите на музея. През годината отдела изготви 12 броя справки към Министерство на вътрешните работи и Прокуратурата на Република България относно регистрация на ДКЦ в РИМ-Враца.

През годината отдела изготви 12 броя справки към Министерство на вътрешните работи и Прокуратурата на Република България относно регистрация на ДКЦ в РИМ-Враца. Дигитализираните движими културни ценности през изтеклата година са **100 броя**.

Новите постъпления се обработваха в срок и съгласно действащите изисквания. Редовно се извършваше дезинфекция на фондохранилищата и експозиционните площи и се поддържаше системата за температурен и влагов режим. Фондовичките подпомагаха уредниците в подготовката на организираните от музея изложби и мероприятия. Освен за подготвяни временни изложби и изложбени кътове, отделът е предоставил за ползване

необходимите предмети, документи и снимки за работа по публикации, справки и други цел на музейни специалисти и граждани.

Във фондохранилищата се поддържа необходимият температурен и влагов режим. Новите влагоуловители работеха добре. През отчетната година отдел „Фондове“ получи нов принтер. Очакваме повече активност при откриване на програми за финансиране и в изготвяне на проекти за финансиране на този тип дейност. Статистическите данни за фондвата дейност до 2023 година са посочени в таблицата по-долу:

ФОНДОВА ДЕЙНОСТ КЪМ КРАЯ НА 2023 година

ПОКАЗАТЕЛИ:	ДО: 31.12.2022 г.	ОТКУПЕНИ: ЗА 2023 г.	ДАРЕНИ: ЗА 2023 г.	ОБЩО ДО: 31.12.2023 г.
ОСНОВЕН ФОНД	94621	-	978	95599
НСФ	46135	-	764	46899
ОБМЕНЕН ФОНД	258	-	-	258
ОБЩО	141014	-	1742	142756

В графата дарени са включени и постъпленията, придобити в резултат на археологически проучвания.

Работата в архиви и библиотеки е от важно значение за пълноценната научно-изследователска дейност на музейните работници, като е пряко свързана с архивите и библиотеките и е зависима от определените средства за командировки, които и през 2023 година останаха неизразходени по предназначението си. След края на пандемията и свързаните с нея ограничителни мерки няма оправдание за недостатъчната активност в тази дейност.

Във връзка с различни мероприятия и инициативи на отдел „История на България XV-XIX век“ *Нели Стоянова* извършва справки от фонда на музея, от библиотеката на музея и отдел „Краезнание“ на РБ „Христо Ботев“. Съвременните технологии предлагат и богат набор от информация в Интернет, която обаче трябва да се използва предпазливо и чрез засичане с други източници. Ползвани са и дигиталните възможности на Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Регионална библиотека „Христо Ботев“ и на Държавен архив – Враца.

Христина Христова/ Теодор Петров/ Велик Ключков според тяхната времева ангажираност в музея, както и *Валентина Любомирова/ Мая Антова* продължиха своята дейност в Държавен архив – Враца Читалище „Развитие“ – Враца и Регионална библиотека „Христо Ботев“ - Враца по темите си и във връзка със значими събития и личности.

Теодор Вълков продължи с изготвянето на библиотечните справки за ежемесечния информационен бюлетин, като за целта са прегледани 67 броя от два врачански вестници и един от Мездра.

Бройката на публикациите за дейността на РИМ-Враца през изминалата година е 29, на уредниците 3 броя тематични публикации. През годината беше оказано и съдействие при завеждането на нови книги в музейната библиотека.

Пламен Петков/ Тео Враховски обработиха и заведоха в библиотечния фонд 92 нови книги, което е намаление спрямо предходната година. Общият брой заведени книги в библиотечния фонд възлиза на 5347. Читатели ни посещаваха сравнително рядко, но винаги бяха обслужвани качествено. Ползватели на Библиотеката са предимно музейният колектив, студенти, докторанти, любители на историята и колеги от другите културни институции в града.

Научно-изследователската работа на музейните специалисти по отношение на разработваните теми продължава да е динамично променяща се предвид честите изменения в изследователските ситуации, независимо обвързаността ѝ с годишния план за съответния период.

Завърши разработването на следните теми, представени на XXXIV-тите зимни четения през февруари-април 2023: *Георги Ганецовски* – „Двадесет години археологически проучвания на селище и обреден център от ранния неолит Оходен-Валога – предизвикателства, открития и научни дискусии.“ (01 февруари 2023); *доц. Нарцис Торбов* - „Археологическите разкопки в местността Градище до прохода Вратцата през 2022 година и резултатите от проучванията през предходните години.“ (08 февруари 2023); *Александра Петрова* – „Спасително проучване по трасето на Път Е-79 "Мездра-Ботевград" на новооткрит археологически обект в землището на с. Люти дол през 2022 година.“ (15 февруари 2023); *Калоян Василев (ИЕМПАМ-БАН)* – „Вероятен случай на сколиоза в индивида от гроб № 3 проучен в притвора на храма на късносредновековният манастир "Св. Троица" в м. Манастирски дол, край Враца.“ (22 февруари 2023); *д-р Мария Христова-Пенкова (ИЕМПАМ-БАН)* „Латински влияния в църковната архитектура на Второто българско царство.“ (01 март 2023); *Йоана Нанкова* – „Върхове от копия като атрибути в централното римско монетосечене I - V в.“ (07 март 2023); *Силвия Гарванска и Йоана Нанкова* – „Етнографско теренно проучване на селищата: Върбешница, Долна Кремена и Ослен Криводол, община Мездра.“ (15 март 2023); *Александра Тодорова* – „Детският игрален свят на населението от Врачанско от началото на XX в.“ (22 март 2023); *Силвия Гарванска* - „Народният обичай за призоваване на дъжд "Пеперуда" (29 март 2023); *Нели Стоянова* – „Български революционни знамена през Възраждането – традиции и символика.“ (05 април 2023); *Мая Антова* - „Поборнически организации във Враца и Врачанско след Освобождението. (12 април 2023); *Валентина Любомирова* - „Живот и дело на Тодор Бучински и неговата роля в създаването на Окръжен исторически музей във Враца.“ (19 април 2023); *Тихомир Машов* - „Ясно, креативно, образователно – трудности и съвети.“ (26 април 2023).

Уредниците на отдел „Археология“ участваха в научни форуми, обучение на студенти и ученици. През месец януари и февруари археолозите *Георги Ганецовски* и *Александра Петрова* осъществиха обработка на археологически материали, придобити в резултат на археологическите проучвания през 2022 година под тяхно ръководство във Врачанско, във връзка с изготвянето на научни археологически отчети в НАИМ-БАН и изготвянето на документи за инвентарирането на артефактите във фонда на музея, съгласно съществуващата в Република България нормативна уредба. За поредна година след ограничителните мерки породени от COVID пандемията, археологическите отчети се осъществяват успешно в електронна среда, чрез платформата ZOOM платформата и се излъчват на живо, чрез стрийм в YouTube.

На 28 февруари *Александра Петрова* представи в онлайн заседание на Секцията по Средновековна археология на НАИМ-БАН отчет на осъщественото под нейно ръководство спасително археологическо проучване на Обект 5 (км 174+060 до км 174+090) на Път I-1 (Е-79) „Мездра-Ботевград“, Лот 2, землище на с. Люти дол, общ. Мездра, обл. Враца, при което бяха установени археологически структури и материали от два хронологически периода – финален халколит (IV хил. пр. Хр.) и османски период (XV – нач. на XVIII в.).

Също на 28 февруари *Александра Петрова* представи в онлайн заседание на Секцията по интердисциплинарни изследвания и Археологическа карта на България (АКБ) на НАИМ-БАН отчет на осъществените под нейно ръководство през 2022 година недеструктивно геофизическо издирване на античен обект около Копана могила в землището на с. Горно Пещене, общ Враца.

На 1 март *Георги Ганецовски* представи в онлайн в онлайн заседание на Секцията по интердисциплинарни изследвания и АКБ на НАИМ-БАН отчет на археологическото наблюдение по време на строителни дейности във връзка с извършване на реконструкция на газопроводно отклонение Враца 1 с подмяна на участъци и изграждане на приемна камера при ПГХ Чирен чрез изместване съществуващата камера при ГРС Враца в землищата на селата Костелево и Чирен, общ. Враца.

На 08 март *Александра Петрова* представи пред Секция по Праистория на НАИМ-БАН научен отчет на осъщественото под нейно ръководство през 2022 г. спасително археологическо проучване на обект № 5 по трасето на Път Е-79 „Мездра-Ботевград“, Лот 2 в землището на с. Люти дол, при което бяха установени археологически структури и материали от два хронологически периода – финален халколит (IV хил. пр. Хр.) и османски период (XV – нач. на XVIII в.).

На 16 юни археологът *Александра Петрова* и *Фани Филипова* – експерт-координатор „изложби и музейни събития“, присъстваха на състоялата се в Природозащитен център „Натура“ заключителна пресконференция по трансграничен Проект DiGiPARKS „Създаване на иновативен интегриран туристически продукт между природните паркове „Врачански Балкан“ и „Железни врата“, в който е партньор и РИМ-Враца. Създадената платформа www.digiparks.eu и нейното мобилно приложение предлагат няколко трансгранични туристически маршрута, които включват обекти на културно-историческото и природно наследство на два от най-големите природни паркове в България и Румъния. Различните природни, културни и туристически обекти са документирани с архитектурна точност в геодезическа система, като са създадени техни детайлни цифрови модели с помощта на въздушно лазерно сканиране с Lidar, въздушна и наземна фотограметрия с 360° камера и 3D визуализации.

На 21 юни *Александра Петрова* изнесе тематична беседа в залите на РИМ-Враца на тема „Слънцето в древните култури“ пред деца от група „Слънчице“ при ОДЗ № 3 „Българче“ в град Враца.

От уредниците в отдел „Археология“ са изнесени тематични и специализирани беседи пред официални гости на Областна администрация Враца, Община Враца и ТПП – Враца, ДПП „Врачански Балкан“, чуждестранни делегации и посетители на музея.

Уредниците в отдел „Етнография“ съсредоточиха научно-изследователската си дейност в теренна работата и участия:

- на 17 октомври уредниците от отдел Етнография Силвия Гарванска и Силвия Каменова проведоха теренно етнографско проучване в гр. Роман;

- на 26 октомври уредниците от отдел Етнография Александра Тодорова и Силвия Гарванска проведоха теренно етнографско проучване в с. Караш, общ. Роман;

- на 7 ноември уредниците от отдел Етнография Силвия Гарванска и Силвия Каменова проведоха теренно етнографско проучване в гр. Роман;

- научно-изследователската дейност в отдел „История на България XV-XIX век“ *Нели Стоянова* беше пряко свързана с проучвателската, заради извършените многобройни разработки на теми и личности, свързани както с традиционните зимни четения, така и с участие в научни конференции;

- с доклад на тема „Врачанската фамилия Хаджитошеви и нейните ктиторски и спомоществователски мисии“ *Нели Стоянова* участва в Национална научна конференция „Дарителство и благотворителност в България – традиция и съвременност“, организирана от ИИИ на БАН, Община Хасково и РИМ – Хасково;

- с доклад на тема „Някои категории население със специални задължения във Врачанско (XV – XVIII век)“ *Нели Стоянова* се представи в Национална научна конференция „От регионалното към националното – минало, настояще, бъдеще“, организирана от СУ „Св. Климент Охридски“ и РИМ – Плевен.

Нели Стоянова изнесе и доклад на тема „Демографската картина на Врачанска в края на XVIII и първата половина на XIX век“ на Национална научна конференция „Демографски проблеми през вековете – измерения и перспективи“, организирана от Областна администрация град Видин и РИМ – Видин.

Уредниците на отдел „*Нова история*“ реализираха справки на частни лица, учители, институции и общини по въпроси, касаещи различни въпроси от новата история на Врачанския край. Оказана беше методическа помощ и предоставени материали и снимки от фонда на отдела. Отговаряно беше на запитвания, касаещи проблеми от Новата история, в електронния сайт на РИМ – Враца.

Мая Антова направи справка по запитвания на граждани по следните теми: „Ген. Кирил Ботев и Враца“; „Първата жена – железничар Параскева Кунович“; „Генерал-лейтенант Никола Кочев Након“; „Тотка Илиева – Роза“. Подготвена е информация и снимков материал от фонда на музея за изработване на информационни табла по поръчка на Ротари клуб. Подготвени са материали за Петър Дограмаджиев за Фестивал на културното наследство „Врата към Враца“ организиран от Сдружение „Врачанските къщи“; подготвена е справка за наличието на експонати от т. нар. „Окопно изкуство“ по искане на РИМ – Русе. Събрани са материали за РИМ – Русе за изложба на тема „Разкази от окопите“. Обработени са материали от фонда на музея посветени на Гаврил Генов във връзка с работа на проф. Иванка Райнова.

За БТА са подготвени материали посветени на изборите във Враца след Освобождението и темите: „Христо Домишлярски“; „Иван Докев“; „Владимир Георгиев Костов (Дневник от затвора 1925-1926 г.)“; „Мито Орозов във връзка със 100 г. от смъртта му“.

Мая Антова направи следните тематични разработки:

Сценарий за документален филм посветен на 35-ти пехотен Врачански полк и участието му в Балканските войни; „80 години от спасяването на българските евреи по времето на Втората световна война и отражението на процеса във Враца“; „130 години от рождението на Райко Алексиев“; Участие в Зимното четене с темата: „Поборнически организации след Освобождението във Врачанско“; „Спасяване на знамето на 35-ти пехотен Врачански полк след Първата световна война“; „100 г. от Деветоюнския преврат през 1923 г.“; „Петър Дограмаджиев“; „Капитанският род“; „100 години от пожара във Враца през 1923 г.“; „Националните катастрофи на България през XX век“; „Първите авиатори от Врачанско в началото на XX век“

През изминалата година няма публикувани теми в научни издания. Една причина за това е слабата активност на уредниците в научните издания или подадените материали не са пуснати от издателствата, от друга страна издателската ни дейност не беше реализирана. Надявам се този пропуск да бъде коригиран през настоящата 2024 година.

Теми под печат:

Christova-Penkova Maria, Aleksandra Petrova. Medieval belt elements found in Northwestern Bulgaria – report for the International Scientific Session PONTICA, 53rd Edition, Constanța, Romania (October 14th to October 16th 2020) (*Proceedings PONTICA*).

Petrova Aleksandra, Maria Christova-Penkova. Newly Discovered Necropolis from the Roman Era Near the Village of Lyuti dol – report for the International Scientific Session PONTICA, 56nd Edition, Constanța, Romania (October 4th to October 6th 2023) (*Proceedings PONTICA*).

Christova-Penkova Maria, Aleksandra Petrova. Early Medieval Glazed Ceramics (10th - 11th) from Northwestern Bulgaria – report for the International Scientific Session PONTICA, 56nd Edition, Constanța, Romania (October 4th to October 6th 2023) (*Proceedings PONTICA*).

Започна или продължи работата по темите:

Северозападна България през VI – XIV век по археологически данни (*А. Петрова* дисертация за присъждане на научно-образователна степен „доктор”); Резултати от спасителното археологическо проучване в м. Градините, землище на град Мизия, общ. Мизия, обл. Враца през 2019 г. (*А. Петрова, М. Христова, Н. Торбов*); „История на хляб от лимец – експериментална археология и алтернативен туризъм” (*Георги Ганецовски*); Многослойно укрепено селище от ранната бронзова епоха, протобронзовия период и средния халколит Борован-Езерото“ (*Георги Ганецовски*); „Началото на новокаменната епоха в Северозападна България по данни от керамиката” (дисертация за присъждане на научно-образователна степен „доктор” (*Георги Ганецовски*); „Археологическите проучвания през 2023 година на обектите Оходен-Валога и с. Дърманци, община Мездра – нови открития и предизвикателства“ (*Георги Ганецовски*); „Етнографско теренно проучване на селищата: град Роман и с. Караш“ (*Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова*); „Елбетица – древният и магичен символ в българските шевици“ (*Силвия Гарванска*); „Детският игрален свят на населението от Врачанско“ (част втора, *Александра Тодорова*); „Накитите на българката. Декоративно-естетическа, символична и апотропейна функция“ (*Силвия Каменова*); „Болярската църква“ във Враца pro et contra“ (*Александра Петрова*); „Александър Димитриев Хаджитошев и неговият опит за политическа кариера в Османската империя“ (*Нели Стоянова*); „Врачанските кметове от Освобождението до Първата световна война“ (*Валентина Любомиров*); „Военни авиатори от Врачанско през първата половина на XX век“ (*Мая Антова*); „Иван Тодоров-Горуня: враг или коректив на системата наложена в България след 1945 година“ (*Велик Ключков*).

Участия в научни семинари, проучвания, обучения и методическа работа.

Александра Петрова: На 16 март са включи като представител на РИМ-Враца във втория семинар по проект Знания за „Натура 2000“ на МОСВ, чиято цел е установяване процеса на управление на мрежата „Натура 2000“ в рамките на актуалния шест годишен програмен период и разработване на мерки за защитените зони от всички заинтересовани страни за постигане на благоприятен консервационен статус и природозащитно състояние за всички типове и видове зони; участва в 56-та международна научна сесия PONTICA 2023, която се проведе от 04 до 06 октомври 2023 г. в Румъния с домакин Музеят за национална история и археология в град Констанца. *Александра Петрова* в съавторство с д-р Мария Христова-Пенкова (ИЕМПАМ-БАН) представиха доклади посветени на материали от археологическите проучвания в Мизия/ 2019 и Люти дол/ 2021 в две от секциите на конференцията, а именно „Погребална археология в източното Средиземноморие и дунавско-понтийският ареал (VII в. пр. Хр. – VII в.)“ и „Пътища, търговски връзки и влияния в западния бряг на Черно море през Средновековието“; оказа методическо съдействие на студенти от специалност „Археология“ в СУ „Св. Климент Охридски“, които участваха в спасителните археологически проучвания по трасето на газопровода „Чирен-Костелево“, като стажанти в екипа; приемаше и изготвяше на съответните нормативни документи за постоянно съхранение в РИМ-Враца на културно-исторически ценности, представляващи веществени доказателства от полицейски проверки, в досъдебни производства и съдебни процедури. Материалите са предадени от Окръжна прокуратура – Враца, след прекратяване на наказателното производство и влезли в сила Заповеди на министъра на финансите; реализираше посещения с научна цел на музеи и библиотеки и научни институти в страната.

Георги Ганецовски и Александра Петрова изготвиха на справки и съгласуване на данните за местоположението на регистрирани археологически обекти намиращи се на територията на община Враца и община Козлодуй във връзка с процедури по ОВОС на

РИОСВ-Враца, за изготвяне на Общ устройствен план на тези общини или справки за различните структури на МВР и за инвестиционни предложения на юридически лица

През м. октомври, ноември и декември *отдел „Фондове“* и *Александра Петрова* оказаха съдействие на Бисер Тодоров – студент в IV курс, специалност „Археология“ на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“ във връзка с разработваната от него дипломна работа на тема „Керамика от римския период от проучванията в Рациария“.

През отчетната година продължи сериозната натовареност на *Александра Петрова* и *Йоана Нанкова* в качеството им на вещи лица, изготвящи съдебно-оценителни исторически и археологически експертизи на иззети при полицейски проверки и предадени в РИМ – Враца материали. С постановления за назначаване на експертиза на горепосочените уредници са възложени експертизи по досъдебни производства, образувани от РУ-Мездра, РУ-Бяла Слатина и РУ-Козлодуй.

Специалистите от *отдел „Етнография:“* целогодишно оказваха *методическа помощ* на Община Враца, читалища, училища, детски заведения, студенти и граждани:

- на 17 юни при подготовката на традиционен годеж като част от национален фолклорен събор в местността „Леденика“; на 25 юни при провеждането на конкурс за автентични народни носии, проведен на национален фолклорен събор в местността „Леденика“; при реализиране на съвместни дейности със СОУ „Отец Паисий“;

- на 9 септември *Силвия Гарванска* оказа методическа помощ на НЧ „Фар 1930“с. Паволче, при подготовката за завършване на летните занимания;

- през месец ноември *Силвия Гарванска* оказа методическа помощ за реализиране на дейности по проект със СУ „Христо Ботев“.

Издателска дейност.

Този аспект на нашата дейност през изминалата година не беше реализиран според предварителните планови задачи. Основна причина е голямата ангажираност на директора на музея и липсата на достатъчно време за организация и координиране на издателската дейност. В този случай възниква задача към всички уредници за повече активност, инициативност и отговорност към работа с издателства и редактори с цел отпечатване на поредния сборник, съдържащ интересни и атрактивни разработки, представени на нашите Зимни четения през последните години. Ръководството на музея се ангажира да осигури средства за редакция, предпечатна обработка и печат (или в електронен вариант).

Издателската дейност в областта на рекламните печатни материали запази своята активност с работата на *Пламен Петков/ Тео Врачовски*. През изтеклата година редовно е попълван дигиталният вариант на информационния бюлетин на музея, разпространяван в нашия сайт. Бюлетинът предоставя в реално време, ежемесечно актуалната информация за дейността на музея, както предстоящите събития. Тази информация е ценен, обективен, актуален извор за нашата дейност и отворен виртуален прозорец за всичко, което се случва на музейното ни поприще. В работата му са включени още: копиране и сканиране на документи, както и обработка на снимкови материали на колеги и посетители; поддръжка на компютърната техника в музея и оказване помощ относно възникнали компютърни проблеми; заснемане на видеоклипове за Youtube канала на музея, представящи музейната дейност, изготвяне на удостоверения за износ на художествени произведения и фото заснемане на някои от музейните събития.

Продължи нашата активност във виртуалните платформи. Тя се изразява в редица дейности при представяне на повечето изложби и културно-масова дейност в мрежата.

Експозиционната дейност на РИМ–Враца е следващия основен компонент от нашите активни и динамични изяви в културния живот на града. Тук работата ни е повече от видима. Достигнатите позиции са надградени. При подготвянето и реализирането на временни експозиции за поредна година са проявени необходимите професионализъм и

изобретателност. Отдел „Стопански дейност“ (*Светлин Бориславов* и електротехникът *Пламен Томов*), отделите „Художествена галерия“ (*Милен Василев* и *Христо Божков*), „Връзки с обществеността“ и „Рекламно-информационният център“ (*Теодор Вълков* и *Пламен Петков/Тео Врачовски*), оказваха според възможностите си логистична подкрепа на уредниците.

В музейните пространства за поредна година са осъвременени някои морално остарели *постоянни експозиции* и са подредени множество *временни изложби и изложбени кътове* с разнообразна тематична насоченост и съдържание:

1. Постоянни експозиции.

През изминалата година приключи реализацията на идейния проект за цялостно обновяване на зала „Тракийски съкровища – традиционно златарство във Враца и региона“ съобразно последните технологични достижения в представянето на културното наследство, спечелен от фирма „Ателие 3“, финансиран от фондация „Америка за България“, изпълнен от фирмите „Модул-РМ“ ЕООД, „Фарко“ РООД и MEYVAERT и методическата подкрепа на сформирания от страна на РИМ-Враца работна група (*Георги Ганецовски, Александра Петрова, отдел „Фондове“ и отдел „Етнография“*). Тази атрактивна експозиция, представяща чрез четири сетивно възприятие богатото ни културно наследство от тракийската цивилизация до българското Възраждане бе открита официално на 29 март 2023 година и закономерно предизвика силен интерес. Това събитие, заедно с 33-те Зимни четения, традиционната изложба „Постъпления в РИМ-Враца през 2022 година“ и мобилните фото-изложби „Стара Враца“ и „Именити врачани“, отбелязвахме *седемдесетата годишнина от учредяването на Врачанския музей със окръжни/регионални функции.*

Пламен Томов продължи дейностите по осъвременяване и автоматизиране на осветлението в експозиционните пространства от Централната сграда и ЕВК „Св. Софроний Врачански“. Модифицирани бяха осветленията в зала „Възраждане“, „Зала за временни експозиции“ и „Рогозенско съкровище“.

2. Продължава изградената през годините традиция за подреждане на временни и камерни изложби в експозиционните пространства на централна сграда на РИМ Враца и във фойето на училище „Възнесение“ с участието на отдели „Археология“, „Етнография“, „История на България XV–XIX век“, „Нова история“, „Най-нова история“ и „Художествена галерия“. Голяма част от тези събития са свързани с конкретни поводи и годишнини. Вече стана устойчива традиция да ни гостуват със свои мобилни изложби и сродни музейни институции. Представяме ги в хронологичен ред:

- през месец януари в Голяма зала художествената галерия са реализирани изложби „Избрани творби от фонда на художествената галерия“; в Малка зала на художествената галерия – „Коледна изложба-базар –продължение от 2022 година“;

- през месец януари Мая Антова подготви проект за изложбен кът за фойето на ВиК-Враца, посветен на първия водопровод и Иван Симеонов;

- на 6 януари в преддверие на Голяма зала – изложба по повод 175 години от рождението на Христо Ботев;

- на 9 януари в залата за временни експозиции бе открита изложба - живопис и гоблени на Емилия Върбанова;

- на 16 януари по повод 140-та годишнина от рождението на акад. Иван Ценов в зала „Нова история“ бе подреден и представен временен експозиционен кът от уредникът Валентина Любомирова;

- месец февруари в Голяма зала – „Избрани творби от фонда на художествената галерия“; в преддверие на Голяма зала – изложба живопис и скулптура „150 години от гибелта на Васил Левски“;

- на 6 февруари в преддверието на Голямата зала на художествената галерия бе открит изложбен кът - живопис „100 години от рождението на художника Георги Чайковски“ съвместно с ГХГ – Мездра. В тази изложба бяха използвани творби от фондовете на двете галерии.

- на 9 февруари в Малката зала на художествената галерия беше открита изложба в памет на Здравко Чернев с негови творби собственост на семейството

на 28 февруари във фойето на училище „Възнесение“ бе подредена камерна изложба „Традиционни мартеници“;

- месец март в Голяма зала на художествената галерия отново е подредена изложба „Избрани творби от фонда на художествената галерия“;

- на 2 март, по повод 145 години от освобождението от османско владичество, в Ботева зала на РИМ – Враца беше открита гостуваща изложба с експонати, предоставени от Регионален военноисторически музей град Плевен. Темата на изложбата беше „Стоян Заимов в паметта на поколенията“ и представи лични вещи, снимки и документи от дейността му като апостол на Врачански революционен окръг по време на Априлското въстание и от богатата му следосвобожденска биография;

- на 2 март в Малката зала на художествената галерия беше открита изложба - живопис и графика по повод „105 години от рождението на големия български художник Найдено Петков“;

- на 8 март във фойето на РИМ-Враца бе подреден изложбен кът с творби от фонда на ХГ „Иван Фунев“, посветени на красотата на женския образ в изобразителното изкуство;

- на 9 март в навечерието на рождението на Софроний Врачански, в преддверието на Голяма зала на художествената галерия беше открита гостуваща изложба с информационни табла „Свети Софроний епископ Врачански 1739 – 1813 г, веднъж да бъде начало“. Таблата бяха предоставени от ИМ – град Котел, експозиция „Котленски възрожденци“ и гостуваха по повод 284 години от рождението и 210 години от смъртта на видния възрожденец и врачански епископ;

- на 10 март в зала за временни и гостуващи изложби Мая Антова подреди експозиционен кът посветен на 80 г. от спасяването на българските евреи по време на Втората световна война;

- месец април в Голяма зала на художествената галерия бе подредена изложба „Избрани творби от фонда на ХГ“;

- на 4 април в Малката зала на художествената галерия бе открита изложба – живопис и колаж на художника Володя Казаков под надслов „Долу, на Дунава“;

- на 10 април във фойето на училище „Възнесение“ бе подредена камерна изложба „Традиционни великденски яйца“;

- на 27 април във Фойето на РИМ бе открита съвместна изложба – скулптура и фотоси. На отдел „Нова история“ и ХГ „Иван Фунев“ посветена на „145 години от рождението на патриарха на българската скулптура проф. Андрей Николов“;

- на 27 април в главното фойе на музея бе подредена и представена съвместна изложба на уредника от отдел „Нова история“ Валентина Любомирова и колегите от ХГ „Иван Фунев“ Христо Божков и Милен Василев – скулптора и фотоси. Тя е посветена на 145-та годишнина от рождението на патриарха на българската скулптура Андрей Николов;

- на 2 май в Малката зала на художествената галерия бе открита изложба – живопис на художника Радостин Василев;

- на 3 май уредниците в отделите участваха в традиционната ни временна изложба „Нови постъпления във фонда на РИМ-Враца през 2023 г.“, която представи постъпилите

през изминалата 2022 година от археологически проучвания, събирателска работа и дарения движими културни ценности с експозиционна стойност;

- на 12 май във фойето на училище „Възнесение“ бе подредена изложба с амулети от глина и вълна, съвместно с ученици от ОУ „Васил Левски“;

- на 13 май по повод 70-та годишнина от създаването на Окръжен исторически музей във Враца, Мая Антова и Валентина Любомирова представиха в преддверието на голямата зала на художествената галерия фото изложба, разказваща в снимки историята на институцията като част от програмата на европейската инициатива „Международна нощ на музеите“;

- РИМ-Враца гостува на Археологически музей – Велики Преслав с археологическата мобилна изложба „Богове, символи и древни знаци“. Тя бе открита на 13 май в програмата за Европейската нощ на музеите и остана в една от старите български столици до края на месец юни;

- на 27 май в Голяма зала на художествената галерия бе открита Национална изложба „Земята на Ботев 2023“ и бяха връчени награди на отличените творци;

- на 1 юни в Малката зала на художествената галерия бе открита изложбата – „Фотодесант“ с фотографии от Вилхелм Йоцов;

- на 1 юни в Малката зала на художествената галерия Мая Антова подреди изложбата „Фотодесант“ на Вилхелм Йоцов;

- на 5 юни в преддверието на Голямата зала на художествената галерия се откри изложба – живопис и карикатура по повод 120 години от рождението на класика в българското изобразително изкуство Кирил Буюклийски;

- на 16 юни в Малката зала на художествената галерия бе подредена тематична изложба – живопис „Летни ритми“ от фонда на художествената галерия;

- на 6 юли в Голямата зала на художествената галерия бе подредена изложба с избрани творби от фонда на галерията;

- на 25 юли в зала „Нова история“ бе подреден временен експозиционен кът по повод 120 години от избухналото Илинденско-Преображенското въстание и 110 години от смъртта на Кръстьо Българията. Експозицията бе представена във виртуалното пространство на музея от Валентина Любомирова;

- месец септември в Голяма зала художествената галерия бе подредена изложбата „Избрани творби от фонда на художествената галерия“;

- на 1 септември във фойето на централната сграда на музея бе подреден изложбен кът живопис посветен на 90 години от рождението на талантливия български художник Димитър Казаков – Нерон;

- на 6 септември по повод 138 години от Съединението на Княжество България с Източна Румелия в зала „Нова история“ Валентина Любомирова подготви и подреди информационни табла представящи кратка информация за акта на Съединението;

- на 17 септември в Малката зала на художествената галерия бе подредена изложба - живопис и плакат „70 години от рождението на Красимир Кръстев“;

- на 18 септември в Младежки дом – Враца бяха открити две напълно обновени зали по проект BGCULTURE-1.001-0031-C01 „Младежки дом – атрактивно културно средище“ финансиран по Оперативна програма „Културно предприемачество и наследство“ на Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021 години. В залите бе подредена ретроспективна изложба от уредниците на ХГ „Иван Фунев“ при РИМ-Враца Милен Василев и Христо Божков с картини от фонда на галерията;

- на 22 септември по повод 115 години от Независимостта на България в зала „Нова история“ Валентина Любомирова подреди информационни табла показващи историческите събития случили се в региона от това събитие;

- на 29 септември в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ Мая Антова подреди информационни табла посветени на 100 години от пожара във Враца и смъртта на Мито Орозов;

- месец октомври в Голяма зала на художествената галерия са подредени „Избрани творби от фонда на ХГ“;

- месец октомври в преддверие на Голяма зала на художествената галерия е подредена изложба с пленерни работи на ученици от СУ „Отец Паисий“ гр. Враца;

- на 1 октомври в Малката зала на художествената галерия бе открита изложба „Радиоапаратите на ХХ век“ със сто и един радиоапарата от цял свят, собственост на Петър Тодоров от с. Згориград;

- на 4 октомври Валентина Любомирова откри художествено – документална изложба в залата за „Временни и гостуващи изложби“. Тя е посветена на навършилите се 130 години от рождението на врачанина Ангел Орозов;

- месец ноември в Голяма зала на художествената галерия е подредена реновираната изложба „Избрани творби от фонда на ХГ“;

- месец ноември в централното фоайе на музея е подредена изложба по повод деня на Народните будители, съвместно с отдел Възраждане и отдел Фондове;

- на 1 ноември по случай Деня на народните будители, в малката зала на художествената галерия бяха открити мобилните фото-изложба „Стара Враца“ с автор Нели Стоянова и „Видни врачани“ с автор Мая Антова със снимки и текстов материал за това как е изглеждал градът в края на ХІХ и началото на ХХ век. Информационните табла бяха изработени благодарение на финансиране по спечелен проект към фонд „Култура“ при Община Враца‘

- на 1 ноември, също по случай Деня на народните будители, в залата за временни експозиции беше открита изложба на юбилейни и възпоменателни монетни и медални емисии, издание на Българска монетна къща. Колекцията е дарение на музея от госпожа Ирина Александрова.

- на 20 ноември в преддверието на Голямата зала на Художествената галерия бе открита изложба - живопис „125 години от рождението на Борис Коцев“;

- на 30 ноември в зала „Нова история“ Валентина Любомирова подреди и след това представи изложбен кът посветен на навършилите се 105 години от края на Първата световна война и участието на България в нея, в присъствието на гости и колеги на музея;

- месец декември в Голяма зала на художествената галерия бе отново подредена изложба „Избрани творби от фонда на художествената галерия“;

- на 15 декември в Малка зала на художествената галерия бе открита „Коледна изложба – базар 2023“.

Този дълъг списък за поредна година ясно показва нашата отговорност, постоянност, устойчивост и мотивираност към другата ни основна функция – представянето на културното ни наследство. И това се случва въпреки неразрешения хроничен проблем с *неотоплените експозиционни зали, водещ до чувствителен спад на посетители през студентите месеци и до проникването на завишено количество влага в експозициите*. Този проблем остава трайно неразрешен и изход от тази тежка ситуация изглежда няма предвид липсата на подкрепа и разбиране от страна на Община Враца. Едно е ясно - въпреки всеобщата стагнация, подценяване и неразбиране значението на РИМ-Враца за нашия град, въпреки инфлацията, политическа или икономическа кризи ние запазваме активност и задържаме достиженията си в представянето, разнообразието на тематиките, в динамизирането на форматите при експозиционните дейности, в скъсяване дистанцията с публиката и разчупване формите на общуване с нея.

Културно-масовата и популяризаторска дейност също са от съществено значение при активната ни работа за популяризиране на културното наследство.

Врачанската музейна институция поддържа на високо ниво отговорната си мисия за представяне на историческата памет по начин, който да образова, възпитава и култивира непреходни ценности, както и така дефицитното ни, а в немалко случаи - криворазбрано родолюбие. Това става възможно благодарение умелото и професионално прилагане на съвременните технологични и дидактични методики. Запазихме водещата си функция в посочената дейност, което трябва да стимулира амбициите ни в тази отговорна, патриотична кауза с нови идеи и иновации. Основна роля в нея се пада преди всичко на *екскурзоводската дейност*, включваща обслужване на експозициите и работа с посетителите. Специалистите в отдел **„Връзки с обществеността“** (*Теодор Вълков, Наталия Борисова/ Емили Илиева и Десислава Петкова*), уредниците в отделите **„Музейни образователни програми“** (*Тихомир Машов*), и **„Връзки с обществеността“** (*Теодор Вълков*) се справиха успешно със задълженията си, като в натоварени дни (включително в съботите и неделите) или при обслужването на зала „Рогозенско съкровище“ и другите активни експозиции, в някои случаи подпомагани от дежурните екипи.

Образователната инициатива на Министерство на образованието и науката и на Министерство на културата, наречена „училището в музея“ и „музея в училището“, касаеща активизиране взаимодействието ни с учебните заведения във всички програми, възпитаващи в родолюбие не проработи съобразно очакванията. Наблюдава се известно активизиране на някои училища, но по наше мнение това определено не е достатъчно според заложената първоначална стратегия. Отдел „Музейни образователни програми“ продължи работата си с провеждане на специализирани беседи, ориентирани към особеностите на различните възрастови групи и представянето им по атрактивен и интересен начин при спазване на наложените предпазни мерки. Тук висока активност се наблюдава и при уредниците в отдел **„Етнография“**, които надграждайки достигнатото от предходните години със своята инициативност и професионална активност, запазиха достигнатите позиции в тази музейна дейност. Благодарение на това резултатите ни останаха все така на високо ниво, като се поддържа позитивно отношение към музея в публичното пространство. Отново подчертавам, че ключът за тази успеваемост е в наши ръце и очевидно работи ефикасно. Формулата е работеща и дава отлични резултати: интересно, атрактивно, образователно и иновативно представяне на дадено събитие с активно включване на участниците. Основните акценти са в приключенските игри, тематичните работилници, ателиетата и други занимания с цел превръщането на някои събития и дейности от кампанийни в постоянни и устойчиви.

Работата на отдел **„Връзки с обществеността“** през 2023 година бе съсредоточена в изпълнение на основните задачи залегнали в годишния план. През изминалата година *Теодор Вълков* оказваше помощ в различните дейности на уредниците и на директора. Относно методическата работа, отдел **„Връзки с обществеността“** целогодишно предоставяше на учащи, студенти и граждани информации, свързани със статистическите данни за посещенията и организирани от музея прояви. Изготвяха се исторически справки, съдействаше се на уредниците за популяризиране на времените им кътове и изложби и в решаването на ежедневните текущи работни задачи. Помощ в тази посока оказва *Фани Филипова*.

Една от главните задачи на отдел **„Връзки с обществеността“** бе популяризирането на музейните инициативи, които през изминалата година не бяха никак малко. Те се реализираха основно физически, но имаше малка част от популяризаторската дейност се проведе в онлайн пространството със съдействието на *Пламен Петков* и *Тео Враховски*. С тяхна помощ се изготвяха афиши и покани, които съответно бяха разнасяни по предназначение до различни културни институции и медии с цел популяризация за дадено събитие. Заснеха различни образователни клипове, проведоха се тематични

уроци със съдействието на отдел „Връзки с обществеността“ и уредници от различни отдели в зависимост от тематиката на поставените задачи.

Теодор Вълков взе участие в няколко поредни обучения в рамките на проект BGCULTURE-1.001-0031-C01. Темите на обучение бяха три: „Управление на проекти“, „Основи на маркетинга“ и „Привличане на публика“.

През месец октомври чрез съдействието и организацията на *Фани Филипова* - се откриха две интригуващи колекционерски изложби - „Радиоапаратите на ХХ-ти век“ със сто и един радиоапарата от цял свят, собственост на Петър Тодоров от село Згориград и „Светът на Лего“, колекция на петокласника Даниел Коловски от гр. Мездра, която се състои от 169 000 части. В изложбата бяха показани модели от сериите на LEGO “City”, “Creator”, “Art”, “Star wars”, “Ninjago”, “Friends” и други.

Както споменахме през 2023 година се запази високото ниво на туристопотока, достигнато през предходната 2022 година независимо от високата инфлация. През годината се заснеха различни образователни клипове, проведеха се тематични уроци със съдействието на отдел „Връзки с обществеността“ и уредници от различни отдели в зависимост от тематиката на задачата.

Служителите в отдел „Връзки с обществеността“ *Наталия Борисова/ Емили Илиева* и *Десислава Петкова* отговаряха за стриктното водене на архивната документация на музея - книгите за кореспонденция и за музейната каса - билетите и рекламните материали. Те продължиха своята работа със завеждането на входящата и изходяща кореспонденция и книгата за компенсации на колегите. Тази документация за изминалите години се съхранява в архива на отдел „Връзки с обществеността“. В края на всеки месец те представяха за Информационния бюлетин справки за посещенията на експозициите в Централната сграда на РИМ-Враца.

Изготвянето на тримесечните графици за дежурства също е част от отговорностите на отдела. Книгите за състояние на експозицията и за посетителите се попълваха от седмичния дежурен екип, а съхранението им за отминалите години се пази в архива на отдела. Отдел „Връзки с обществеността“ целогодишно предоставяше на учачи, студенти и граждани информация, свързана със статистическите данни за посещенията и организиранияте от музея прояви. Изготвяха се исторически справки, съдействаше се на отделите за популяризиране на времените им кътове и изложби, помагаша в решаването на ежедневните текущи работни задачи. Новите попълнения след пенсионирането на *Наталия Борисова*, *Фани Филипова* и *Емили Илиева* бързо и ефективно се включиха в работата на отдела. *Десислава Петкова* отговорно се справяше с музейната каса, редовното се отчиташе пред счетоводните органи, а така също и в обслужването на експозициите. *Десислава Петкова* и *Емили Илиева* ефективно се включваха в седмичните дежурства и в изнасянето на информативни беседи пред посетителите.

Изготвяните от *Пламен Петков/ Тео Врачовски* афиши и покани, бяха своевременно доставяни до различни културни институции и медии с цел популяризация за дадено събитие.

По плана за работата на музея и **културния календар през 2023 година** бяха реализирани редица атрактивни и интересни събития за отдели “*Музейни образователни програми*”, “*Връзки с обществеността*”, както и за отдел “*Етнография*”. Двата отдела затвърдиха съвместната ни работа с редица училища, институции и организации, както и превърнаха някои събития и дейности от кампанийни в постоянни и устойчиви. След края на двугодишните “онлайн проведени събития”, и завръщането ни към нормалността, констатираната през 2022 година активност в реализираните работилници, лектории ателиета и интерактивни занимания, обхванали подрастващите

от детските градини до последните гимназиални класове, определено се засили през 2023 година, благодарение на проявените иновативност и професионализъм.

Проблемите в този аспект се запазват без промяна. Те се генерират основно на липсата на отопление през студените месеци и произтичащите от това затруднения да се водят планираните или гостуващи дейности в помещенията на музея.

Събитията, реализирани от отделите „Музейни образователни програми“ и „Етнография“, които предизвикаха засилен интерес през 2023 година са представени по отдели.

Отдел *Етнография* (Силвия Гарванска, Александра Тодорова, Йоана Нанкова/Силвия Каменова):

- на 4 януари Силвия Гарванска проведе работилница за изработка на кукерски маски, с ученици от НУ „Иван Вазов“, 2г клас, с ръководител Д. Петрова;

- на 12 януари Силвия Гарванска проведе работилница за изработка на кукерски маски, с ученици от НУ „С. Врачански“, 2б клас, с ръководител Й. Тодорова;

- на 12 януари Силвия Гарванска проведе работилница за изработка на кукерски маски, с ученици от ОУ „В. Левски“, с ръководител П. Димитров;

- на 14 февруари в двора на ЕВК „Св. С. Врачански“ се отбеляза празника „Трифон Зарезан“, съвместно с Община Враца;

- на 22 февруари Силвия Гарванска проведе работилница и открит урок за „Българските митични създания“, с ученици от 2б клас от НУ „Св. С. Врачански“- гр. Враца, с ръководител Й. Тодорова, съвместно с НЧ „Развитие - 1869“ – Враца;

- на 27 февруари Силвия Гарванска проведе работилница за изработка на традиционни мартеници, с ученици от 1б клас от НУ „Св. С. Врачански“, с ръководител Д. Илиева;

- на 28 февруари Силвия Гарванска и Александра Тодорова проведоха работилница за изработка на традиционни мартеници, с ученици от 2б клас от НУ „Св. С. Врачански“, с ръководител Й. Тодорова;

- на 24 март Силвия Гарванска проведе открит урок за традиционното народно облекло пред деца от ДГ „Вълшебница“;

- на 28 март Силвия Гарванска проведе работилница и открит урок за „Българските митични създания“, с ученици от СУ „Христо Ботев“- гр. Враца, с ръководител М. Димитрова, съвместно с НЧ „Развитие - 1869“ Враца;

- на 7 април в двора на ЕВК „Св. Софроний Врачански“ се проведе възстановка на фолклорния празник Лазаровден. Участие взеха деца от ДГ „Радост“;

- на 13 април в двора на ЕВК „Св. Софроний Врачански“ се състоя празникът „С песен към Великден“, организиран съвместно с Младежки дом – Враца;

- на 19 април се проведе работилница за изработка на пана, чрез техниката „сухо плъстене“, с ученици от ОУ „Васил Левски“, с ръководител Първан Димитров и уредниците от отдел „Етнография“ – Силвия Гарванска и Йоана Нанкова;

- на 4 май Силвия Гарванска и Александра Тодорова проведоха работилница за месене на обреден хляб с ученици от НЧ училище „Св. Софроний Врачански“;

- на 4 май Силвия Гарванска проведе работилница за изработка на обредни гергьовденски хлябове от глина с ученици от ОУ „Васил Левски“;

- на 5 май Силвия Гарванска и Александра Тодорова проведоха работилница за месене на обреден хляб с ученици от 2б клас на начално училище Св. Софроний Врачански“;

- на 5 май Силвия Гарванска и Александра Тодорова проведоха работилница за месене на обреден хляб съвместно с НЧ „Развитие“ – 1869г. , ученици от СОУ „ Христо Ботев“;

- на 13 май уредниците от отдел Етнография – С. Гарванска и А. Тодорова се включиха в ревю на автентични носии по повод Международния ден на музеите;
- на 13 май уредникът от отдел Етнография Силвия Гарванска се включи в представянето на книгата на Ива Милковска по повод Международния ден на музеите;
- на 17 юни в Етнографско – възрожденския комплекс се проведе възстановка на традиционен годеж като част от Национален фолклорен събор „Леденика“ и уредниците от отдел Етнография – С. Гарванска, С. Каменова и А. Тодорова;
- на 24 юни Силвия Гарванска представи празника Еньовден на откриването на Национален събор „Леденика“;
- на 24 юни Силвия Каменова и Силвия Гарванска взеха участие в конкурса за традиционни народни носии като част от Национален събор „Леденика“;
- на 25 юни Силвия Гарванска и Силвия Каменова взеха участие в пресъздаването на традиционна сватба като част от Национален събор „Леденика“;
- на 3 юли Силвия Гарванска, Силвия Каменова и Александра Тодорова проведоха работилница за изработка на хвърчила с мотиви от български шевици съвместно с НЧ „Развитие – 1869“г;
- на 07 юли Силвия Каменова и Александра Тодорова проведоха работилница за изработка на пана чрез техниката мокро плъстене на вълна в РИМ – Враца;
- на 10 юли Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведоха открит урок и работилница „Приказните създания в българския фолклор“ съвместно с НЧ „Развитие – 1869г“;
- на 11 юли Силвия Гарванска и Силвия Каменова проведоха работилница за изработка на хвърчила с мотиви от български шевици с читалище Фар , с. Паволче;
- на 17 юли Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведоха работилница „Търсачи на етнографски съкровища“ съвместно с НЧ „Развитие – 1869г“;
- на 24 юли Александра Тодорова и Силвия Каменова проведоха открит урок и работилница с тъкачен стан съвместно с НЧ „Развитие-1869“г;
- на 31 юли Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведоха работилница за изработка на кукли с градско облекло от началото на ХХ век, съвместно с НЧ „Развитие – 1869 г“;
- на 4 август Силвия Гарванска проведе работилница за амулети съвместно с библиотеката при „НЧ Просвета 1925 – Мездра“;
- на 7 август Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведоха игрите на баба и дядо съвместно с НЧ „Развитие“ ;
- на 9 август Силвия Гарванска присъства на открит урок по драматизация с читалище Фар с. Паволче;
- на 19 август Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведоха игрите на баба и дядо с ученици от СОУ „Козма Тричков“ с преподавател Г. Маджарска;
- от 11 до 15 ти септември в експозицията „Традиционни транспортни средства“ се проведе пленер с ученици от ОУ „В. Левски“ свързан с отбелязване на 100 години от смъртта на Мито Орозов;
- на 29 септември в двора на ЕВК се проведе честване по повод 100 години от смъртта на Мито Орозов . В програмата взеха участие деца от ОУ „В. Левски“ ,СУ „Отец Паисий“, Младежки хор при НЧ „Развитие“ и НЧ„ФАР 1930“ с. Паволче;
- на 06 октомври Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведоха работилница за плъстене на вълна чрез иглонабиване с ученици от ЕГ „Йоан Екзарх“;
- на 11 октомври Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведоха игрите на баба и дядо с ученици от ИОУ „Васил Левски“;

- на 20 октомври Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведеха работилница за изработка на амулети от глина с ученици от ЕГ „Йоан Екзарх“;
- на 25 октомври Силвия Гарванска и Александра Тодорова проведеха работилница за изработка на пана от вълна с деца от РЦПППО – Враца;
- на 8 ноември Силвия Гарванска и Александра Тодорова проведеха работилница в ДГ „Дъга“ за изработка на кукерски маски;
- на 8 ноември Силвия Гарванска и Силвия Каменова проведеха открит урок и работилница за традиционни накити с ученици от ИОУ „В. Левски“;
- на 13 ноември Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведеха работилница за изработка на глинени плочки с мотиви от българските шевици с ученици от 2ри б клас на НУ „Иван Вазов“;
- на 13 ноември ЕВК „Св. Софроний Врачански“ към РИМ – Враца бе номиниран и взе грамота на годишните награди на фондация Глобални библиотеки – България;
- на 20 ноември Силвия Гарванска проведе открит урок по повод Деня на християнското семейство с деца от ДГ „Дъга“;
- на 21 ноември Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведеха работилница за изработка на глинени плочки с мотиви от българските шевици с ученици от 3ти б клас на НУ „Софроний Врачански“;
- на 21 ноември чужденци по програма Еразъм +, проект „Handy hands Happy children“ посетиха ЕВК „Св. Софроний Врачански“, където изработиха глинени плочки с мотиви от българските шевици;
- на 23 ноември Силвия Гарванска и Александра Тодорова проведеха работилница за плъстене на вълна с ученици от 6ти клас на СУ „Христо Ботев“;
- на 30 ноември Силвия Гарванска, Силвия Каменова и Александра Тодорова проведеха работилница свързана с традиционното народно облекло с ученици от ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“;
- на 1 декември Силвия Гарванска, съвместно с Търговско – промишлена палата гр. Враца взе участие в церемонията по връчване на призове за „Новаторство, индустриален подем и социална отговорност“ – Мито Орозов;
- на 5 декември Силвия Гарванска, Силвия Каменова и Александра Тодорова проведеха работилница за мокро плъстене на вълна с ученици от училище СУ „Христо Ботев“;
- на 6 декември Силвия Каменова и Силвия Гарванска проведеха работилница за изработка на сурвачки с ученици от ИОУ „Васил Левски“;
- на 15 декември Силвия Гарванска и Александра Тодорова проведеха работилница за изработка на сурвачки с ученици от СУ „Христо Ботев“;
- на 19 декември Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведеха работилница за мокро плъстене на вълна с ученици от 3б клас на НУ „Св. Св. Софроний Врачански“;
- на 20 декември Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведеха работилница за мокро плъстене на вълна с ученици от 2г клас на НУ „Св. Св. Софроний Врачански“;
- на 21 декември Силвия Гарванска, Александра Тодорова и Силвия Каменова проведеха коледна работилница с вълна с ученици от НУ „Иван Вазов“;
- на 21 декември във фойето на училище „Възнесение“ бе подредена изложба с традиционни суровачки, изработени от уредниците на отдел „Етнография“ и група по интереси „Традиции и изкуство“ към ОУ „Васил Левски“;
- на 22 декември Силвия Каменова проведе открит урок с ученици от 2-ри клас на НУ „Св. Св. С. Врачански“ на тема „Коледните традиции“;

- на 22 декември Силвия Гарванска участва във възстановка за Игнажден в къщата на Баба Илийца село Челопек.

Този дълъг списък добра представа за устойчивата активност на отдел „Етнография“ и постигнати високи резултати в тази важна музейна дейност, за което ги поздравявам.

Отдел „Музейни образователни програми“. Според представената информация на Тихомир Машов голяма част от дейностите и събитията, които се направиха от отдел „Музейни образователни програми“ се реализираха по знака на „70-та годишнина на Регионален исторически музей – Враца“. Сред тях се открояваше „Денят на игрите и предизвикателствата в музея“ и XXXIV-те Зимни четения с темата „Ясно, креативно, образователно (Яко) – трудности и съвети“. Годината за отдел „Музейни образователни програми“ измина с добри резултати и постоянство в работата с различни организации и училища като „Аниматори в туризма“ към ПЕГ „Йоан Екзарх“ – Враца, „Графичен дизайн“ към ПЕГ „Йоан Екзарх“ – Враца, ОУ „Васил Левски“ – Враца, СУ „Христо Ботев“ – Враца, СУ и „Отец Паисий“ – Враца. Група от паралелка „Аниматори в туризма“ към ПЕГ „Йоан Екзарх“ – Враца участва в редица дейности и събития от живота на музея, като от важно значение беше провеждането на тяхната практика и дипломните им теми за тяхното завършване на средно образование. С ОУ „Васил Левски“ – Враца реализирахме отново програмата НП „Заедно за всяко дете“ 2023 година, като този път темата беше „По стъпките на Васил Левски във Враца“. Със СУ „Христо Ботев“ – Враца и СУ „Отец Паисий“ – Враца са проведени различни тематични арт работилници и ателиета, които се превърнаха в постоянни срещи и се изгради добра комуникация и интерес към музея около историята на град Враца и региона. Отделът продължи работа си с организации като Младежки дом – Враца, Младежки Център – Враца АЛОС, сдружение „Старите къщи на Враца“ и др. Събитията са представени по следния ред:

- на 27 януари уредникът Тихомир Машов проведе практическо занимание с ученици от паралелка „Аниматори в туризма“ – 12 клас към ПЕГ „Йоан Екзарх“ – Враца. В него бе засегната темата за реставрацията на двете средновековни кули в града и тяхната експлоатация. Тази активност премина под формата на карта на аргумента, в която те разсъждаваха над решаването на даден проблем;

- на 16 февруари се проведе събитие, организирано съвместно между отделите „История на България XV – XIX в.“ и „Музейни образователни програми“. В Малката зала на ХГ „Иван Фунев“, на ученици от III клас на СУ „Христо Ботев“ – Враца, беше представена презентация за живота и делото на Левски с разказ от уредника Нели Стоянова. Децата бяха много активни, показаха знания и отношение, а ученикът Николай Тодоров рецитира стихотворението „Обесването на Васил Левски“ от Христо Ботев. След презентацията уредниците Тихомир Машов, Теодор Вълков и Валентина Любомирова организираха забавни игри и състезания по темата в залите на музея. Децата скачаха „лъвски“ скок, намираха по карта селища с революционни комитети от времето на Левски, преодоляваха различни препятствия;

- на 26 януари уредникът Тихомир Машов от отдел „Музейни образователни програми“ проведе среща с подготвителен клас ученици от ПЕГ „Йоан Екзарх“ – Враца. Тя бе с опознавателна насоченост и бе обсъдено кой с какво може да е полезен и защо е важно да си сътрудничим;

- през месец март уредникът Тихомир Машов проведе редица организационни срещи по повод събития, свързани с 70-годишния юбилей на РИМ-Враца, „Нощ в музея“ и „Ботев дни“ – 2023. Работните срещи бяха с ученици от ПГ „Димитраки Хаджитошев“ – паралелка „Интериорен дизайн“, ПЕГ „Йоан Екзарх“ – Враца, паралелки „Аниматори в туризма“ и „Графичен дизайн“;

- на 1 март уредникът от отдел „Музейни образователни програми“ Тихомир Машов проведе интерактивна игра с ученици от НУ „Иван Вазов“ – Враца на тема „Видни възрожденци и Националния празник 3-ти март“;

- на 17 март отдел „Музейни образователни програми“ в лицето на уредника Тихомир Машов проведе организационна среща с 12 клас – паралелка „Аниматори в туризма“ към ПЕГ „Йоан Екзарх“. Срещата беше свързана със събитието „Ден на игрите и предизвикателствата“ по повод 70-та годишнина на РИМ-Враца. На нея се дискутираха разпределението на отговорностите, видовете игри и предизвикателства, както и местата им за провеждане;

- на 22 март уредникът Тихомир Машов изнесе урок на тема „Музейното дело – история, развитие и цели“, пред ученици от СУ „Христо Ботев“ – Враца;

- на 26 април уредника от отдел „Музейни образователни програми“ Тихомир Машов участва в XXXIV-те Зимни четения с темата „Ясно, креативно, образователно (Яко) – трудности и съвети“;

- на 29 април отдел „Музейни образователни програми“ проведе при голям интерес „Денят на игрите и предизвикателствата в музея“, което бе поредно събитие под знака на 70 годишнината на РИМ – Враца;

- на 13 май отдел „Музейни образователни програми“ участва в провеждането се поредната Европейска нощ на музеите;

-на 29 май уредника от отдел „Музейни образователни програми“ Тихомир Машов проведе занимание с ученици под формата на „Мисловна карта“ на тема „Ботев, младост и активност“. Дискусията се проведе с няколко училища от община Враца – СУ „Христо Ботев“, ПЕГ „Йоан Екзарх“, СУ „Никола Войводов“ и СУ „Козма Тричков“. Събитието е част от програмата за Ботевите дни на РИМ-Враца;

- на 24 и 25 юни отдел „Музейни образователни програми“ взе участие в Националния фолклорен фестивал „Леденика“ с работилница за изработване на глинени фигури и съдове от праисторическата епоха;

- на 1 юли уредникът от отдел „Музейни образователни програми“ Тихомир Машов проведе арт работилница, която беше част от културния фестивал „Врата към Враца“, организиран от Сдружение „Врачанските къщи“;

- на 27 юли в Малката зала на ХГ „Иван Фунев“ се проведе мероприятие с деца от Центъра за кариерно ориентиране. В него музейните специалисти Тихомир Машов и Фани Филипова под формата на интерактивна игра и беседа запознаха участниците с дейността на музея и ролята на музейните служители;

- на 21 септември музейните специалисти Тихомир Машов, Фани Филипова, Теодор Вълков и Теодор Петров проведоха в залите на музея и културно-историческите обекти в града приключенска игра с ученици от IV-ти клас на СОУ „Козма Тричков“ – Враца, посветена на последния филм за Индиана Джоунс;

- на 29 септември отдел „Музейни образователни програми“ проведе ателие „Макет на музей и галерия“ с ученици от ПЕГ „Йоан Екзарх“ с профил „Графичен дизайн“ с участието на Фани Филипова;

- на 12 октомври уредникът от отдел „Музейни образователни програми“ – Тихомир Машов изнесе интерактивен урок за траките и тракийските съкровища пред ученици от ПЕГ „Йоан Екзарх“ – гр. Враца;

- на 13 октомври уредникът от отдел „Музейни образователни програми“ – Тихомир Машов изнесе интерактивен урок за траките и тракийските съкровища пред ученици от ППМГ „Акад. Иван Ценов“ – гр. Враца, които ще участват в олимпиада по история;

- на 17 и 24 октомври отдел „Музейни образователни програми“ и отдел „Връзки с обществеността“ реализираха две интерактивни занимания на тема „Екскурзоводство и

работа с публика“ в РИМ – Враца. Участници в дейността бяха учениците от 9 клас - „Аниматори в туризма“ от ПЕГ „Йоан Екзарх“ гр. Враца;

- на 8 ноември отдел „Музейни образователни програми“ проведе глинена работилница с ученици от „Отец Паисий“ – Враца на тема „Глинени съдове и идоли от праисторията“;

- на 15 ноември отдел „Музейни образователни програми“ проведе глинена работилница с ученици от „Отец Паисий“ – Враца на тема „Праисторическо жилище“

- на 22 ноември отдел „Музейни образователни програми“ проведе практическо ателие с учениците от „Отец Паисий“ – Враца на тема "Древни символи и знаци от култура Градешница";

- на 23 ноември отдел „Музейни образователни програми“ и отдел „Връзки с обществеността“ проведе теоретичен урок под формат „Карта на аргументите“ на тема „Екскурзоводството във РИМ-Враца и нашия регион“. Занятието се проведе с ученици от паралелка „Аниматори в туризма“ към ПЕГ „Йоан Екзарх“ – Враца.

На 13 май РИМ-Враца даде своя достоен принос в инициативата „Европейска нощ на музеите“. Програмата ни включваше инициативи с разнообразен характер: откриване на изложба посветена на 70 годишнината на музея; образователни игри за деца; представяне на поетична сбирка; представяне на документален филм; ревю на традиционни носии от всички етнографски области; тракийска обредна възстановка, музейна сцена; разходка с файтон – реплика на файтона на Мито Орозов, разнообразна музика и театър в музея

През 2023-та година РИМ-Враца (Централна сграда и ЕВК „Св. Софроний Врачански“) бе посетен от 17 445 лица (при 17 108 за 2022г; 10 858 за 2021; 8 729 за 2020; 20 511 за 2019; 19 511 за 2018; 21 982 за 2017; 28 238 за 2016; 21 години) в това число 16 443 българи (при 15 978 през 2022 г; 10 409 през 2021; 8 600 през 2020 г и 19 463 през 2019 години) и 1002 чужденци (при 1 130 през 2022 г; 449 през 2021; 129 през 2020; 1048 през 2019 и 1025 през 2018 години). Бяха изнесени 254 беседи, уроци и информации (при 439 през 2022 г; 116 през 2021; 14/2020; 418/2019; 269/2018; 523/2017; 503/2016; 360/2015). В посочените цифри са включени и посетителите при реализиране на мероприятията в двата обекта.

Данните показват плавно увеличение броя на посетителите на музея въпреки неблагоприятната инфлационна обстановка в страната. Друга важна особеност, която дава сериозно отражение на броя посетители на музея и града е продължаващият ремонт на главния път Мездра-Ботевград. Тази дейност е свързана със затваряне на пътни отсечки, отбиване на трафика по разбити пътища, пренасочване на потока камиони по останалите здрави пътни артерии на областта, което създаде огромно неудобство за желаещите на посетят нашия красив град. Лошата новина е, че края на този ад не се вижда – за поредна година се чувстваме почти откъснати от останалата част на страната! При така посочените данни считам за истинско постижение на достигания брой посетители, особено чужденци, на които явно трябва да лансираме нов аспект на „приключенския туризъм“. Наблюдава се засилен посещаемост както от организирани групи, така и от единични посетители и семейства.

Интересен резултат имаме в приходите от наеми, продажби, билети и беседи. Общо приходите от билети и беседи са 38 302 лв (при 35 728 лв през 2022 г; 31 754 през 2021; 11 704 лв през 2020 и 37 135.39 лв през 2019 година), което за тези неблагоприятни за работа условия е истински рекорд и показва реалните резултати от доброто менажиране на културната институция. Разбира се отчитаме и въведените нови тарифи на наеми, продажби, билети и услуги, които влязоха в действие през есента на 2023 година.

Методическа работа, връзки с обществеността и реклама:

Уредниците от отдели „Археология“, „Етнография“, „История на България XV – XIX век“, „Нова история“, „Най-нова история“, „Връзки с обществеността“ и „Художествената галерия“ целогодишно оказваха методическа помощ на Община Враца, читалища, училища, детски заведения, студенти и граждани. Те представиха тематични и специализирани беседи пред официални гости на Областна администрация Враца, Община Враца, ТПП – Враца, чуждестранни делегации и посетители на музея.

През изминалата година уредниците на отдел „Етнография“ продължиха да работят съвместно с голяма част от културните институции и училища в града и областта, частни занимални, центрове за работа с деца, детски градини, с читалище „Развитие“- гр. Враца, читалище „Фар 1930“ – с. Паволче, НЧ „Просвета 1925 – Мездра“. Общо за годината бяха проведени 55 работилници и открити уроци. В резултат на активната работа на отдела с другите институции ЕВК „Св. Софроний Врачански“ към РИМ – Враца бе номиниран и взе грамота на годишните награди на фондация Глобални библиотеки – България.

- на 13 февруари в археологически комплекс „Калето“ град Мездра *Георги Гнецовски* изнесе тематична беседа по повод традиционните им Дионисиеви празници, посветени на умиращата и възраждащата се природа и религиозно-култовата връзка с християнските обреди посветени на Свети Трифон;

- през периода 20 февруари – 15 март *Георги Ганецовски и Александра Петрова* представиха своите презентации за отчитане на реализираните за 2022 година теренни археологически проучвания на онлайн заседания пред съответните секции на НАИМ-БАН;

- на 21 юни *Александра Петрова* изнесе тематична беседа в залите на РИМ-Враца на тема „Слънцето в древните култури“ пред деца от група „Слънчице“ при ОДЗ № 3 „Българче“ в град Враца;

- на 16 февруари се проведе събитие, организирано съвместно между отделите „История на България XV – XIX в.“ и „Музейни образователни програми“. В Малката зала на художествената галерия, на ученици от III клас на СУ „Христо Ботев“ – Враца, беше представена презентация за живота и делото на Левски с разказ от *Нели Стоянова*. Децата бяха много активни, показаха знания и отношение, а ученикът Николай Тодоров рецитира стихотворението „Обесването на Васил Левски“ от Христо Ботев;

- по повод националния празник, на 2 март *Нели Стоянова* посети НУ „Иван Вазов“, където се срещна с ученици от I и II клас. Проведена беше беседа с презентация за празника, за националния трибагреник, за националните герои и т. н.;

- по повод 100 години от създаването на ОУ „Васил Левски“ – гр. Враца *Нели Стоянова* участва в организирана от училището кръгла маса на тема „Дякона – 150 години по-късно“. Участваха ученици от училища в различни градове, носещи името на Апостола;

- на 17 май на РИМ–Враца гостуваха деца от I клас на НУ „Иван Вазов“. В малката зала на ХГ „Иван Фунев“ беше представена презентация за живота и делото на Христо Ботев, след което в Ботева зала *Нели Стоянова* ги запозна с експонати, свързани с героичната история на Ботевата чета;

- от 27 май до 2 юни *Нели Стоянова* взе участие в НТП „Козлодуй – Околчица“ като част от неговото ръководство. Като представител на РИМ–Враца уредникът изнесе екскурзоводски беседи по Ботевите места на похода – на Козлодуйски бряг, в м. Матеев геран, в Поповото ханче – с. Бутан, в м. Милин камък, на лобното място на Давид Тодоров, на Ботева поляна и на лобното място на Христо Ботев в м. Камарата;

- в течение на календарната година, по различни поводи *Нели Стоянова* изнесе тематични беседи с ученици от врачанските училища „Иван Вазов“, „Христо Ботев“, „Никола Войводов“, „Козма Тричков“ и др. Темите на беседите бяха свързани с живота

и делото на видни врачани от епохата на Възраждането, както и по повод на временни изложби и експозиции – за Софроний Врачански, за участието на врачани в опълчението, за Христо Ботев и неговата чета, за Никола Войводов, за посещението на Васил Левски във Врачанския край, за националния празник 3 март и др.

Нели Стоянова участва в различни чествания и градски тържества, свързани с отдаване на почит на национални герои и по повод годишнини от тяхното рождение или гибел. Например:

- традиционната Ботева вечер, посветена на годишнина от рождението на Христо Ботев, на която беше представен документалният филм „Ботев – истини в сянка“. Филмът третира темата за Ботевата чета и гибелта на Ботев в духа на утвърдените исторически изследвания на уважавани български историци и се стреми да възстанови историческата истина за съдбата на четата и убийството на поета. На срещата присъства и авторът на филма Бойко Младенов. Събитието беше отразено във врачанските медии.

- по повод 150 години от обесването на Васил Левски, на 17 февруари в Малката зала на Художествената галерия беше организирана вечер, посветена на Апостола на свободата Васил Левски. Освен музикалните изпълнения и рецитация на стихотворението „Обесването на Васил Левски“ на Даниел Асенов, основният гост и лектор по темата беше известният издател, публицист и общественик Иван Гранитски. Той изнесе интересна информация по спорни въпроси, свързани с делото на Апостола, след което отговори на въпроси от присъстващите;

- уредникът взе участие в градското тържество по повод рождението на врачанския небесен покровител св. Софроний Врачански, организирано от Община Враца;

- със слово за събитията по време на освобождението на Враца уредникът Нели Стоянова участва в общоградското тържество, организирано от Община Враца пред паметника на Вестителя на 9 ноември;

- организира представяне на проекта „Активна историческа карта“ в малката зала на ХГ „Иван Фунев“. Гостуваха представители на сайта SPATIUM.BG, които запознаха учители и ученици от врачанските училища със спецификите на работа с активните исторически карти и приложението на изкуствения интелект в обучението по история;

- РИМ-Враца и книжарница „Нова галерия“ представиха най-новата книга на големия български романист Владимир Зарев - „Объркани в свободата“. Срещата премина при голям интерес от врачанската общественост. Събитието протече като среща – разговор за ценностите в живота, за свободата на избора, за формите на свобода, формите на власт и за това доколко можем да бъдем свободни в изборите си. Съвременният мъдрец и талантлив романист поговори с аудиторията и за другите си романи и за ролята на историята като основа на литературното повествование. Засегната беше и темата с COVID-пандемията и нейното влияние върху човешката свобода;

- На 13 ноември беше представена книгата „Сплетител на бунтовния дух“, посветена на врачанина Кръстьо Пишурка – учител, просветител, общественик. Автор е писателят от гр. Лом Юлий Йорданов, а книгата е първото цялостно изследване за живота и делото на видния врачанин. На представянето присъстваха, освен авторът, проф. Ваня Добрева с 20 студенти от УНИБИТ, като и председателят на Съюза на българските писатели и председател на националната фондация „Читалища“ проф. Боян Ангелов. Събитието беше кулминацията на честванията на 200-годишнината от рождението на Кръстьо Стоянов – Пишурка;

- в навечерието на деня на славянската азбука и Ботеви дни 2023, във фойето на РИМ–Враца бяха изложени постерни творби на ученици от СУ „Христо Ботев“ на тема „Прекланяме се пред Ботев“. Децата бяха наградени с грамоти за положен труд и проявеното отношение към националния герой;

- *Нели Стоянова* участва в различни чествания и градски тържества, свързани с отдаване на почит на национални герои и по повод годишнини от тяхното рождение или гибел. Например: рождението на Христо Ботев; обесването на Васил Левски; участие в градско тържество по повод 183 години от рождението на Софроний Врачански, организирано от Община Враца и Врачанска митрополия; участие в общинско тържество за отбелязване 180 години от рождението и 155 години от гибелта на Никола Войводов; участие със слово в градското тържество по повод 145 години от освобождението на Враца в м. Хижата, пред паметника на Вестителя и др.;

- от 27 май до 2 юни уредникът от отдел „История на България XV – XIX век“ *Нели Стоянова* участва за поредна година в ръководството на Националния туристически поход „Козлодуй – Околчица“. *Нели Стоянова* се включи в родолюбивата инициатива и като представител на РИМ – Враца с исторически беседи по Ботевите места – Козлодуйски бряг, м. Матеев геран, Поповото ханче в с. Бутан, м. Милин камък, Ботева поляна и лобното място на Христо Ботев под връх Камарата;

- оказано е съдействие и предоставяни материали за справка на частни лица от фонда на отдел „Нова история“;

- през месец януари уредникът *Валентина Любомирова* съдейства като направи историческа справка и отговори на запитване свързано с бащата на акд. Иван Ценов;

- на 30 май уредниците от отдел „Нова история“ организираха посещение на лобното място на Христо Ботев на ученици от училище „Христо Ботев“ от град Враца по повод традиционно провеждащите се Ботев дни в града. Преди самото посещение уредникът *Валентина Любомирова* подготви и представи пред учениците презентация. Чрез нея онагледя, както и разказа повече за Ботевите чествания след Освобождението, първият паметник на революционера и неговата чета и история за паметника на Околчица;

- *Валентина Любомирова* редовно присъстваше на заседанията на организационния комитет за военните паметници, общо 1 на брой за 2023 година;

- през месец февруари уредниците от отдел „Нова история“ заедно с директора почетоха паметта на генерал-лейтенант Кирил Ботев по време на тържественото откриване на паметна плоча поставена върху къщата, в която е живял във Враца;

- през същия месец *Валентина Любомирова* участва в съвместното мероприятие на отделите „История на България XV–XIX в“ и „Младежки образователни програми“ по повод годишнина от смъртта на Васил Левски, като оказва съдействие при провеждането на организираните игри и състезания в музея. През месеца бяха и тя направи две исторически справки. Първата е по повод запитване към отдела за това къде точно се е намирала родната къща на акад. Иван Ценов. Втората е свързана с предоставяне на снимки от фонда на отдела на ученички от Девическата гимназия в града;

- на 20 декември уредникът *Валентина Любомирова* организира представяне на книгата „Нашите предци от Северозапада в Балканските войни 1912-1913 г“ в малката зала на ХГ „Иван Фунев“ пред събралата се аудитория;

- *Мая Антова* изнесе следните тематични беседи: Пред ученици от с. Баница на тема: „Участието на България в Първата и Втората световна война“; „Музейното дело – история, развитие и цели“, с участието на ученици от СУ „Христо Ботев“ – Враца. В мероприятиято се включиха Галина Томова и Тихомир Машов; Ученици от СУ „Хр. Ботев“, Враца посетиха лобното място на Хр. Ботев и се запознаха с Ботевите чествания след Освобождението и експедициите за откриване на лобното място на Ботев; Ученици от 2 клас на у-ще „Ив. Младенов“ посетиха ЕВК, къща „Никола Войводов“ и Капитанската къща като част от реализиране на проекта „Моето родно място – минало, настояще и бъдеще“; Участие в патронния празник на у-ще „Мито Орозов“ към Затвора

в гр. Враца, с интервю посветено на 100 г. от пожара през 1923 г., в който загива Орозов и снимков материал по темата; Посещение на ученици от 2 клас на НУ „Иванчо Младенов“ на изложбата „Видни врачани“ като част от проекта „Моето родно място – минало, настояще и бъдеще“; Посещение на ученици от 2 клас на НУ „Св. Софроний Врачански“ на изложбата „Видни врачани“; Посещение на ученици СУ „В. Кънчов“ на изложбите „Стара Враца“ и „Видни врачани“ и тематична беседа по темата;

- на 28 януари художествената галерия представена от уредника *Христо Божков* организира и проведе мероприятие – ателие съвместно със школата по рисуване „Дъга“ с ръководител Росица Стоянова. Художественото ателие реализира творби с хартия, боички и наслявяване на различни текстури, вдъхновени от изложбата на Емилия Върбанова „Завръщане към корените“;

- на 18 септември *Христо Божков* изнесе открит урок – презентация пред ученици от СУ „Отец Паисий“-Враца по повод 70 години от рождението на видния художник и плакатист Красимир Кръстев. Лекторията бе проведена в Малката зала на Художествената галерия, където бе подредена изложба - живопис, плакат и запазен знак с произведения на автора;

- и през тази година скулпторът *Милен Василев* вкара настроение по главните улици на града ни, като създаде още три пластики от загиващи дървета;

- на 9 ноември се проведе открит урок и работилница с ученици от II б клас от НУ „Св. Софроний врачански“, относно Деня на християнското семейство с участието на уредниците на отдел „Етнография“ и от *Христо Божков* художествената галерия.

Изнесени са **беседи и лектории** пред ученици и туристи от страната и чужбина на археологическия обект „Оходен-Валого“.

РИМ–Враца съхрани своята активност по отношение на популяризаторската работа. Използваха се възможностите чрез пресата, електронните медии и виртуалното пространство да се представят музейните изяви със своите иновации и атракции. Традиционно културно-историческото наследство, опазвано и показано в експозиционните ни зали и на археологическите обекти, както и нашите музейни изяви, бяха обект на голямо внимание от страна на местни, национални и чуждестранни телевизионни, както и електронни медии, които заснемаха репортажи, документални филми и научнопопулярни материали. С интервюта, коментари, участия в самостоятелни рубрики или общи програми наши колеги се представиха пред: БНТ1 (*Георги Ганецовски; Силвия Гарванска; Нели Стоянова; Милен Василев и Христо Божков*); НОВА ТЕЛЕВИЗИЯ (*Георги Ганецовски; Мая Антова*); БТВ (*Георги Ганецовски и Милен Василев*); ТВ ВРАЦА (*Георги Ганецовски; Александра Петрова; Мая Антова; Валентина Любомирова; Нели Стоянова; Силвия Гарванска, Христо Божков*); РИМЕКС ТВ (*Георги Ганецовски; Валентина Любомирова; Александра Тодорова; Христо Божков*); БНР/РАДИО ВИДИН (*Георги Ганецовски, Нели Стоянова, Силвия Гарванска/ Мая Антова; Александра Петрова; Валентина Любомирова; Христо Божков*); ДАРИК РАДИО (*Георги Ганецовски*); БТА (*Георги Ганецовски; Александра Петрова*); за в-к КОНКУРЕНТ (*Георги Ганецовски; Нели Стоянова*); за Общинския вестник „МЕЗДРА XXI век“ (*Георги Ганецовски*); електронна страница Medianews.bg (*Александра Петрова*); страниците на музея в порталите YOUTUBE и FACEBOOK (*Валентина Любомирова; Христо Божков; Нели Стоянова и Силвия Гарванска*).

За поредна година потвърждаваме, че тази разнообразна медийна активност на музейните служители е признак за динамичните изяви на уредниците, свързани с многобройните музейни събития, което може само са ни радва, както и запазването на устойчив интерес в медийното пространство към РИМ-Враца – едно красноречиво доказателство за водещата роля на институцията в сферите на културата и науката, както

на местно така и на национално ниво. Приятно впечатление прави присъствието на почти всички уредници в репортажите и предаванията на ТВ ВРАЦА.

Рекламно-информационният център на музея продължи да функционира в изпълнение на важната задача за популяризиране на институцията ни и културно-историческото наследство на Врачански регион в електронните медии и виртуалното пространство. *Пламен Петков/ Тео Врачовски* регулярно актуализира информацията в нашия интернет сайт, обогатяван с разнообразен текстови и фотоматериали, както и Facebook страницата на музея, насищана с разнообразен снимков материал и видеоклипове. С помощта на *Теодор Вълков* и *директора* на музея, регулярно се издаваше дигиталния вариант на месечния бюлетин за дейността на музея. С помощта на *уредниците на музея* се изготвяха плакати, покани, грамоти и благодарствени писма относно събитията, проведени в музея.

Пламен Петков/ Тео Врачовски участваха във фото заснемането на музейните събития, извършваше копиране и сканиране на документи, поддръжка на компютърната техника в музея, обработка на снимкови материали на колеги и посетители, както и изготвяше удостоверения за износ на художествени произведения.

Продължи реализирането на библиотечната дейност в музея спрямо посетители и колеги, търсещи специализирана информация. Регулярното се актуализираха на сайта и Facebook страницата на музея. Бяха направени 107 Facebook публикации, които имаха общо 203162 гледания (при 152597 през 2022 г), 3243 харесвания (при 3592 през 2023 г) и 658 споделяния (при 531 през 2023 г).

Рекламно-информационният център продължава успешно да развива дейностите си с надграждане в две направления. Това са *интернет пространството, заедно със социалните мрежи и реклама и рекламни материали*.

В първото направление *интернет и социални мрежи Пламен Петков/ Тео Врачовски* добре се справиха с предизвикателствата по актуализиране на сайта на музея и в редовното издаване на дигитален вариант на месечния бюлетин за дейността на музея. Профилът на РИМ–Враца във Facebook има устойчив ръст на преглежданията и харесванията. В комбинация с множеството запитвания към музея от страна на „фейсбук-търсачите“, свързани с нашата история и работа, можем спокойно да отбележим, че РИМ-Враца е интересна и привлекателна виртуална дестинация.

Официалният сайт на музея www.vratsamuseum.com през изминалата година, беше периодично обновяван с актуалната ни информация. За отчетения период са изготвени 12 броя месечен информационен бюлетин в електронен вариант, популяризиран своевременно в интернет пространството.

Във второто направление *реклама и рекламни материали*, свързано с копиране и сканиране на документи с обработка на снимкови материали на колеги и посетители, както и фото заснемане на част от музейните събития *Пламен Петков/ Тео Врачовски* регулярно получаваха необходимата помощ от *Христина Христова, Теодор Вълков, Христо Божков* и други колеги. Осигуряваше се логистиката по отношение на техническата поддръжка на остаряващата компютърната техника в музея.

Може да заключим, че културно-масовата и популяризаторска работа на музея през изтеклата година запази високото си ниво въпреки трудностите и най-вече текучестото, засегнало и този отдел. Културният афиш на РИМ–Враца за 2023 година е все така богат на реализирани събития, а инициативите в областта на популяризаторската дейност – разнообразни и целенасочени, осъществени както във виртуалното пространство, така и физически. Запази се сериозна активност и устойчивост в честотата на провежданите мероприятия; в предлагане на по-широк спектър от иновативни, атрактивни и достъпни за повече участници инициативи.

През 2023-та година специалисти от РИМ–Враца, самостоятелно или в партньорство, разработиха, спечелиха или участваха в **проекти** по различни програми.

През изминалата година РИМ-Враца кандидатства с два проекта за целево финансиране на теренни археологически проучвания от държавния бюджет чрез Министерство на културата, един от които беше класиран, финансирани и успешно реализирани (Проект за редовно археологическо проучване на селище от ранния неолит и обреден център Оходен-Валога, *Георги Ганецовски*). Целевото финансиране в тази посока от страна на Държавата продължи да дава тласък за добри резултати в посока на изучаване и опазване на културното наследство. Надявам се, че тази подкрепа от държавните институции ще се развива и през следващите години.

Теодор Вълков и Фани Филипова с помощта на *Георги Ганецовски* разработиха проект към *Министерство на културата*, озаглавен *„Културно-историческото наследство на Врачанска област – нови възможности за опазване и представяне в контекста на съвременните технологии“*, който за съжаление не беше класиран.

РИМ-Враца кандидатства успешно по *Програмата на общински фонд „Култура“ град Враца за финансово подпомагане на проекти в областта на книгоиздаване, дейности и творци в областта на културата* с проект за изработка на две мобилни изложби, озаглавени *„Видни Врачани“* и *„Стара Враца“*. *Мая Антова* и *Нели Стоянова* успешно се справиха с подготовката на двете мобилни изложби.

РИМ-Враца е водещ партньор на класирания проект на Община Враца, озаглавен *„Младежки дом – атрактивно културно средище, програмиране на културното предприемачество, наследство и сътрудничество“* по *Финансовия механизъм на Европейското икономическо сътрудничество 2014-2020 години*. В ход е изпълнение на дейностите по проекта с реализиране на редица изложби и културни събития в реновираните зали на Младежки дом – Враца.

Работата на отдел **Художествената галерия** (*Христо Божков* и *Милен Василев*) при РИМ–Враца бе реализирана по утвърдения план.

Редовно се поддържаха влагоуловителите и климатичната инсталация във фондовите помещения, което е гаранция за качествената им работа.

Извършена е дезинфекция на фондохранилищата на Художествената галерия, в които е поддържан необходим температурен и влагов режим. Остава нуждата от реставрация на определени творби на известни наши художници, както и от рамкиране на творби, които поради тази причина не участват при подреждането на изложбите.

Защита на движими и недвижими културни ценности, реставрация и консервация. Дейността на **реставрационно-консервационното ателие** (*Галина Томова*) бе съсредоточена върху обработката на ритмично постъпващият многоброен керамичен и друг материал, главно от археологически разкопки, теренни обхождания, експертизи, фондови комисии и дарения. Традиционно, както през всяка година и през изминалата, работата в ателието бе съсредоточена върху окончателната обработка на материалите от проведените археологически разкопки през археологическо лято 2022 година. Това са находките от археологическите проучвания при с. Люти дол, с. Дърманци и с. Оходен. Керамиката бе обработена, сигнирана и предадена във връзка с последвалите отчети по секции. След това работата в ателието продължи в посочения по долу ред:

- дървена крина – дарение от инж. Стефан Райкински предадена на 24 януари от Христина Христова и след обработката върната на завеждащ отдел Етнография Силвия Гарванска;

- почистване на сребърен колан от зала Врачански съкровища и на 17 броя копия позлатени и посребрени – 14 броя позлатени на съкровището от Галиче и 3 броя посребрени от Могиланската могила, като всичко бе предадено окончателно на 28 март;

- на 08 февруари бе обработена съд-чаша от разкопките от с. Оходен;

- фрагментирана керамика, предмети от желязо и медна сплав, животински кости, мазилки и кремъчни оръдия от местността „Калето“ с. Дърманци и местността „Рибине“ с. Лесура – селище късен халколит от местността „Голата могила“ предадени готови на 20 април 2023 година;

- обработка на 4 броя ковашки инструменти постъпили на 04.04.23 г и предадени готови на 13 май;

- керамични фрагменти и фрагментирана керамична чашка от археологически обект номер 4/Е 79, като чашката бе предадена реставрирана на 15 май;

- почистване на 2 броя пръстени с инвентарни номера – N. 9108 и N. К – IV 77.

- в края на септември и началото на октомври започна обработката на керамичния материал от археологическите разкопки от 2023 г в местността „Валога“ с. Оходен, която приключи окончателно на 01 декември, като обработения материал бе сигниран и подходящо съхранен;

- на 22 май започна обработката на керамичния материал при с. Дърманци, обект 4/Е79, който бе измит, изсушен, подходящо съхранен и от който се оформиха 3 цели съда и 4 профила. Керамичният материал бе сигниран, подходящо съхранен и готов на 27 юли;

- обработени бяха дървени плазове за шейна от дарения, предадени на 17 октомври и върнати на 24 октомври;

- на 31 октомври е извършено почистване на стъклена газова лампа от постоянната експозиция „Градски бит“;

- от 07 до 10 ноември е извършено почистване и профилактика на експозиция „Златарство“ от къща Иван Замбин, както и обработка, и почистване на дървени ношви от дарение.

- на 20 ноември е реставрирана керамична чаша постъпила за обработка и реставрация, която бе предадена готова на 22 ноември 2023 година;

- обработка се рог от тур от археологическите разкопки от 23 година в местността „Валога“ село Оходен.

В зависимост от отпусканите средства *Галина Томова* редовно снабдяваше ателието с необходимите за работа материали и пособия.

През отчетния период отдел колегите от „Стопански дейности“ (*Светлин Бориславов и Пламен Томов*) се справяха със задачи и предизвикателства от най-разнообразен характер – техническо обезпечаване на мероприятия и изложби, отстраняване на аварии и ремонти по различни системи в музея, модернизиране и автоматизиране на осветителни и електро-инсталации, снегопочистване, реагиране на всякакви непредвидени обстоятелства и ситуации. *Пламен Томов* продължи с инициативност и висок професионализъм да обновява остарялата ни електро-инсталация в различни участъци на Централната сграда.

Всички сериозни проблеми, а именно течащите покриви на къщите в ЕВК „Св. Софроний Врачански“, неремонтирания и несаниран административен блок на Централната сграда, за поредна година са поставени пред общинското ръководство. От казаното в началото на доклада се вижда, че проявяваме достатъчна активност, съобразно финансовите си възможности за поетапно ремонтиране и подновяване на интериорни и екстериорни музейни пространства, както остарялата музейна техника, на течащите покриви, така и на електро инсталацията. Но поради твърде ограничения финансов ресурс, можем да си позволим само най-належащите и в ограничено количество музейни пространства.

Светлин Бориславов добре се справи с организирането на ремонтните работи и високи изисквания при тяхното реализиране. Той продължи енергичните си действия за подобряване работата на отдела за оптимизиране на наличното имущество, за своевременно снабдяване на колегията с необходимите материали и консумативи и за

ефективна експлоатация на огромните музейни пространства; за логистично подсигуриране при провежданите ремонти, каквито бяха ремонтите на зала „Тракийски съкровища“, на част от покривното пространство над Централната сграда и на фасадата и приземието в Замбината къща в ЕВК „Св. Софроний Врачански“. Поддържаше се в изправност служебния автомобил на музея и неговото ползване бе контролирано по целесъобразност.

Хигиенизирането, поддържането и обслужването на музейните експозиции, административните помещения и външни площи остава изключително трудно само с две щатни хигиенистки (*Цветанка Ценова и Нина Йолова*), които продължават да изпълняват задълженията си стриктно и съвестно В централната сграда на музея активно се включи и *Гергана Димитрова* назначена по програма за временна трудова заетост от „Агенцията по заетостта град Враца. Също по тази програма в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ помагаше и *Цветан Иванов*.

Хроничните проблеми, отбелязвани в докладите от предходни години си остават. Очевидно за тяхното разрешаване без помощта на Община Враца няма как да се справим. Те с течение на времето се задълбочават, а някои от тях са стигнали и критичната си точка, изискваща спешни мерки. За пореден път ги представяме:

- *Екстремно ниските температури през зимата в експозиционните зали.* Поради невъзможността за отопление на повечето експозиционни зали чувствително спада посещаемостта на музея в студените месеци. Ниските температури и високата влажност оказват пагубно влияние и върху изложените експонати. През отчетния период климатиците в четири от залите работеха добре и в това отношение бяхме относително по-спокойни. Климатикът в зала „Рогозенско съкровище“ при правилна поддръжка работи безупречно;

- *Състояние на сградния фонд.* Продължаваме борбата с течовете на някои места в Централната сграда на музея, които системно нарушават вътрешната мазилка и облицовка на сградата. Те са причинени от архитектурни дефекти в остарялата сграда. От ремонтна дейност се нуждаят къщите-музеи в ЕВК „Св. Софроний Врачански“ и сградата на възрожденското училище „Възнесение“.

- *Състояние на фондохранилищата.* Недостигът на пространство за депа е характерен за повечето музеи в страната. При нас този проблем е особено видим при отдел „Художествена галерия“. Определени са някои малки помещения за спомагателен фонд за историческите отдели и отдел „Археология“, но те няма да решат проблема. Възобнови се и натрупването на кашони с материали в реставрационното ателие. Остава висящ проблема за подмяна на пукнатите стъкла на оберлихтовете в Голямата зала на галерията. Необходимо е голямата зала на Художествена галерия да се оборудват с насочваща осветителна система, за да се приближим още една крачка (след свършеното в Малката зала на художествената галерия) до съвременните критерии за модерни галерийни пространства. Продължаваме да търсим варианти за допълнителни помещения за съхранение на материали, подлежащи на обработка, на архивни материали и новопостъпващи културни ценности.

Системите за електронна охрана все още работят добре, поддържани от фирми „БАТ СЕКЮРИТИ“ и „СОТ 161“. На преден план изникна проблемът с остарялата електронна охранителна техника, чието подновяване става наш приоритет за следващата година. Проблемите, възникващи с техниката за видеонаблюдение са отстранявани своевременно, като и физическата охрана е оборудвана с нова модерна система. Физическата охрана на Централната сграда, осъществявана от фирма „СИТИ“ ООД, успешно изпълняваше своите отговорни функции.

Продължава да се развива във възходяща линия **Музейният бутик** за продажба на сувенири и рекламни материали в Кулата на Куртпашовите. *Лидия Кръстева*,

отговорник за обекта, подпомагана в почивните дни от *Петя Гачовска/Цеца Петрова*. Те успешно се справят със задачите по окомплектоване на щандовете, снабдяване и отчитане на стоките, кореспонденция с фирмите-доставчици, усвояване на сложния софтуер за складови наличности и продажби. Тяхната активност и инициативност за реализиране на продажби, може само да се поощрява. Продължава да се разширява асортиментът на предлаганите атрактивни сувенири и рекламни материали на достъпни цени. Имаме прекрасни рекламни материали, свързани с историята и забележителностите на нашия град – потребност за посетителите на музея и града. Втория и трети етажи на обекта продължават да функционират като атрактивна част от музейните експозиционни пространства, а интересът към тези пространства се запазва.

Повишаване **квалификацията** на музейните специалисти е естествена стъпка към пълноценната им професионална реализация. Това касае както специалността, така и компютърните умения. Продължава подобрието на компютърните умения, което закономерно естествено при проява на добро желание. Все още се подготвят текстове при използване на съвършено вредния, излишен и вреден бутон от клавиатурата за табулация, както и съкращаването на имената. Това е очевиден признак за мързел, недоглеждане и повърхностен подход към задачите.

По отношение на **дисциплината** в музея е констатирано известно задържане на относително добро ниво. Остава действително да се спазват правилата от някои колеги, така, както други съвестно и коректно го правят. Изградената система на дежурства и компенсации, позволява с ограничения персонал музейните експозиции да функционират през почивните дни (събота и неделя) и през дните на националните празници. Всяко нарушение на този порядък води до ненужно напрежение в институцията. Хроничен проблем остава неспазването на работното време, което ощетява институцията.

Недопустимо е скупчването на определена група кафепиещи пред Централната сграда на музея за време надхвърлящо нормативно признатата рамка от кодекса на труда. Този тип демонстрация на трудова неангажираност пред врачанската общественост и пред ръководството на музея ще се санкционира съобразно трудово-правната нормативна уредба. Пребиваването ни в музейните сгради означава уплътняване на работното време, а не скупчване в определени пространства, размяна на нескончаеми клюки и създаване на интриги. Всяка проява на действия, нарушаващи Етичния кодекс и Кодекса на труда в публичните музейни пространства, ще бъде санкционирана безкомпромисно.

Отново припомням, че всички ние работим в *престижна институция* с претенцията да е лицето на нашия град и имаме отговорността за компетентно и професионално изучаване, опазване и представяне на културното наследство. По мое мнение професионално и коректно свършената работа означава три много прости констатации: липса на конфликти, липса на интриги и спазване на правилата. Крайната цел е резултатност, заслужаваща съответното добро възнаграждение, видно от случилото се в края на изтеклата година.

Работата на музейната колегия в административно отношение продължи да се ръководи от утвърдените, понякога променяни и действащи *нормативни документи*. Това са Правилник за вътрешния ред и работа в РИМ–Враца, Вътрешни правила за организация на работната заплата и други възнаграждения на персонала в РИМ-Враца, Колективният трудов договор на РИМ-Враца и Длъжностните характеристики, които при необходимост се актуализират от Общо събрание на работещите в музея. Продължават да функционират и критериите за атестиране работата на всеки служител в музея. Ръководството на музея стриктно ще следи за спазване на работното време; за спазване на ангажиментите, произтичащи от заповедите за дежурствата в музейните

сгради и изпълнението на служебните задължения съобразно длъжностните характеристики. Исканите от нас увеличения на възнагражденията за музейните работници, особено във време на галопираща инфлация, логично означават по-качествен продукт в работата, резултатност, редовни присъствия на работното място, изпълнение на плановите задачи, стриктно спазване на служебните ангажименти, на работното време и на дисциплината. През годината синдикалната организация запази своите позиции сред музейната колегия.

В заключение подчертавам, че изминалата 2023-та година, протече успешно за нас с поредните дози динамика, предизвикателства, изненади и амбиции и трудности, породени от ескалираща инфлация. Усещането за несигурност, както в личен, така и в професионален план се запази. Налага се с повече адаптивност и гъвкавост да намерим правилните решения за да продължим напред във високо отговорната ни кауза. Това до голяма степен зависи от екипността, мотивацията за работа, разумът и отдадеността на всеки от нас.

Видно от представената информация дейността на РИМ–Враца за поредна година се запази на високо ниво. Въпреки предизвикателствата на кризите, намерихме решения и осъществихме повечето задачи, благодарение изобретателността, професионализма и мотивацията на някои колеги при спазването на служебните задължения и стриктното реализиране на плановите задачи, за което ги поздравявам. Въпреки някои обективни и субективни пропуски, представените в годишния отчет постижения са стойностни, забележими и оценени по достойнство от културната ни общественост. Институцията ни запази реномето си на авторитетен регионален научно-изследователски и културно-просветен център с трудната задача, да стимулира така необходимото, особено за младите хора, чувство за Родолюбие и съхранена идентичност.

А предизвикателствата, които ни очакват не са никак розови: това са драстичното повишение на електроенергията; рязкото поскъпване на услугите от фирми и физически лица; инфлацията, която „изяжда“ трудовите ни възнаграждения и несигурността, породена от продължителните политически кризи, които в края на годината временно бяха овладени...

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ:

Антова М., www.vratsamuzeum.com, „Исторически аспекти на еврейския въпрос и отражението му във Врачанско“.

Антова М., www.vratsamuzeum.com, „130 години от рождението на Райко Алексиев“.

Антова М., www.vratsamuzeum.com, „100 г. от Деветоюнския преврат през 1923 г.“.

Антова М., www.vratsamuzeum.com, „100 г. от пожара във Враца през 1923 г.“;

Антова М., www.vratsamuzeum.com, „Националните катастрофи на България през ХХ век.“

Стоянова, Н. „Врачанската фамилия Хаджитошеви и нейните ктиторски и спомоществователски мисии“, доклад от Национална научна конференция „Дарителство и благотворителност в България – традиция и съвременност“, организирана от ИИИ на БАН, Община Хасково и РИМ – Хасково, под печат.

Стоянова, Н. „Някои категории население със специални задължения във Врачанско (XV – XVIII век)“, доклад от Национална научна конференция „От регионалното към националното – минало, настояще, бъдеще“, организирана от СУ „Св. Климент Охридски“ и РИМ – Плевен, под печат.

Стоянова, Н. „Демографската картина на Врачанска в края на XVIII и първата половина на XIX век“, доклад от Национална научна конференция „Демографски проблеми през вековете – измерения и перспективи“, организирана от Областна администрация град Видин и РИМ – Видин, под печат.

Ганецовски, Г., В. Митева. Редовно археологическо проучване на раннеолитното селище в м. Валого (Долната лъка) край Оходен, община Враца през 2022 година. – Археологически открития и разкопки през 2022 г, под печат.

Ганецовски, Г., В. Митева. Спасително проучване на обект 4 по трасето на инфраструктурен обект, път Е 79 „Мездра-Ботевград“, Лот 2 в землището на село Дърманци, община Мездра. - Археологически открития и разкопки през 2022 г, под печат.

Ганецовски, Г., Спасително археологическо проучване – археологическо наблюдение по трасето на проект: „Реконструкция на газопроводно отклонение Враца 1“ в землищата на селата Костелево и Чирен, община Враца през 2022 година“ - Археологически открития и разкопки през 2022 г, под печат.

Ганецовски, Г., Първата цивилизация в Европа. – списание Осем, 8, август 2023.

Ганецовски, Г., Загадките на Оходен. - списание Осем, 8, август 2023.

Гарванска С., Да пременим Лазарка, че хубаво играе. В: „Северозапад днес“, 08.04.2023.

Любомирова В., „Победата при Одрин в спомените на очевидци“. В: „Северозапад днес“, 20, 14-16.03.2023;

Петрова Александра, Мария Христова-Пенкова. Обект № 5 по трасето на Път Е-79 „Мездра-Ботевград“, Лот 2, землище на с. Люти дол, общ. Мездра, обл. Враца. – В: АОР за 2022 г. (под печат).

Петрова Александра, Георги Ганецовски., Недеструктивно археологическо издирване – геофизично изследване на античен обект развиващ се около Копана могила, землище на с. Горно Пещене, общ. Враца, обл. Враца. – В: АОР за 2022 г. (под печат).

ДРУГИТЕ ЗА НАС

„Георги Ганецовски: Находки край Оходен ще ни изненадват още поне десетилетие“, в-к „Северозапад днес“, 10, 7 – 9.02.2023;

„Александра Петрова представи спасителните разкопки край Люти дол“, в-к „Северозапад днес“, 14, 21 – 23.02.2023;

„Археологът Александра Петрова с лекция за спасителните разкопки при с. Люти дол“, сайт „Medianews.bg“, 18.02.2023;

„Археолози отчетоха интензивна теренна работа и много находки“, в-к „Северозапад днес“, 8, 31.01-2.02.2023 г.

„Георги Ганецовски: Находки край Оходен ще ни изненадват още поне десетилетие“, в-к „Северозапад днес“, 10, 7-10.02.2023 г.

„Отбелязаха 100 г. от рождението на изтъкнат художник“, в-к „Северозапад днес“, 11, 10-13.02.2023 г.

„Александра Петрова представи спасителните разкопки край Люти дол“, в-к „Северозапад днес“, 14, 21-13.02.2023 г.

„Иван Гранитски говори за Левски в РИМ“, в-к „Северозапад днес“, 15, 24-27.02.2023 г.

„Срещат празници на любовта и виното с богата програма“, в-к „Конкурент“, 6, 9.02.2023 г.

„Каменов заряза лозите във Враца“, в-к „Конкурент“, 7, 16.02.2023 г.

„Дико Илиев – създателят на уникални мелодии за духовите музиканти“, в-к „Конкурент“, 8, 23.02.2023 г.

„Победата при Одрин в спомените на очевидци“, в-к „Северозапад днес“, 20, 14-16.03.2023 г.

„Народният обичай за дъжд – „Пеперуда“ представи етнограф“, в-к „Северозапад днес“, 25, 31.03-3.04.2023 г.

„Откриха модерна експозиция „Врачански съкровища““, в-к „Северозапад днес“, 25, 31.03-3.04.2023 г.

„Да пременим лазарка, че хубаво играе“, в-к „Северозапад днес“, 27, 7-13.04.2023.

„70 картини за 70 години наред творец“, в-к „Северозапад днес“, 27, 7-13.04.2023.

„Младежи се погрижиха за родната къща на патрона си“, в-к „Северозапад днес“, 31, 28.04-4.05.2023 г.

„Книга разобличава джендър идеологията“, в-к „Северозапад днес“, 31, 28.04-4.05.2023 г.

„Впечатляващо ревю с вековни носии“, в-к „Северозапад днес“, 34, 16-18.05.2023.

„Ива Милковска с музикално-поетичен спектакъл за премиера“, в-к „Северозапад днес“, 34, 16-18.05.2023 г.

„Цено Ценов, Емилия Върбанова и Валентин Леков с награди от изложба на Ботев“, в-к „Северозапад днес“, 38, 30.05-1.06.2023 г.

„Почистиха къщата-музей на Войводов“, в-к „Конкурент“, 18, 4.05.2023 г.

„Ганка Пищикова впечатли с ревю на автентични носии“, в-к „Конкурент“, 20, 18.05.2023 г.

„След забрава и вандалски набези отново отвори врати музей“, в-к „Северозапад днес“, 40, 6-8.06.2023 г.

„Наградиха победителите в Националната художествена изложба „Земята на Ботев““, в-к „Конкурент“, 22, 1.05.2023 г.

„Превръщат стара черница в иконостас“, в-к „Северозапад днес“, 48, 4-6.07.2023.

„Модерен фестивал се проведе във Враца“, в-к „Конкурент“, 27, 6.07.2023 г.

„С поднасяне на цветя пред Лъвчето, Враца почете 6 септември“, в-к „Северозапад днес“, 63, 8-11.09.2023 г.

„Откриха обновени зали в Младежкия дом“, в-к „Северозапад днес“, 66, 19-21.09.2023 г.

„Почетоха с изложба бележит врачанин“, в-к „Северозапад днес“, 74, 17-19.10.2023 г.

„Уникални изложби показват Стара Враца и видните и личности“, в-к „Северозапад днес“, 79, 3-6.11.2023 г.

Лишков, И. Тук е била Райската градина. - списание Осем, 8, август 2023.